

EEN LAST EN EEN LEERKANS?
DE ROLLEN VAN ADOLESCENTE
VLUCHTELINGEN IN HET GEZIN

EEN BELEVINGSONDERZOEK OMTRENT FILIAL RESPONSIBILITY

Aantal woorden: 22384

Emily Debaes
Studentennummer: 01603057

Promotor: dr. Floor Verhaeghe
Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad Master in het Sociaal Werk

Academiejaar: 2020 – 2021

Abstract

Een last en een leerkans? De rollen van adolescente vluchtelingen in het gezin

Emily Debaes

Academiejaar 2020-2021

Master of Science in het Sociaal Werk

Promotor: Dr. Floor Verhaeghe

Jongvolwassenen met een migratieachtergrond hebben vaak reeds talrijke stresserende gebeurtenissen meegemaakt vooraleer ze in het gastland aankomen met hun gezin. Ook na de vlucht worden ze geconfronteerd met enkele uitdagingen, zoals de vele verantwoordelijkheden die ze opnemen binnen het gezin. Het begrip filial responsibility werd gekozen om deze verantwoordelijkheden in kaart te brengen. Dit concept omvat acht rollen: vertaler, culturele bruggebouwer, financiële ondersteuner, verzorger van broers en zussen, emotionele ondersteuner, bemiddelaar in familieconflicten, overdrager van cultureel erfgoed en rolmodel. In dit exploratief onderzoek wordt getracht deze rolprofielen in kaart te brengen en een antwoord te formuleren op de volgende onderzoeksvraag: 'Hoe ervaren gevluchte jongeren tussen 18 en 30 jaar de rollen die ze opnemen binnen het gezin?'. Om een antwoord te kunnen bieden op deze vraag werden zestien jongeren geïnterviewd. Allen zijn gevlucht en wonen of woonden een geruime tijd bij hun familie in het gastland. De resultaten tonen aan dat deze adolescenten erg veel rollen opnemen binnen het gezin, zoals ouders vergezellen op afspraken om te vertalen, hen geruststellen in tijden van onzekerheid en bemiddelen in conflicten tussen gezinsleden. De gevolgen zijn evenwel niet te onderschatten: jongeren ervaren stress en frustraties omdat deze verantwoordelijkheden erg veel energie vragen. Echter zijn er ook positieve gevolgen waar te nemen. Jongeren leren enorm veel bij, voelen zich klaar voor de volwassenheid en rapporteren een betere band met hun gezinsleden. Om de last die jongeren ervaren te beperken, wordt onder andere aangeraden om in te zetten op buddywerkingen en meer en beter opgeleide tolken en intercultureel bemiddelaars.

Kernwoorden: filial responsibility, verantwoordelijkheid, migratie, gezinsdynamieken

Voorwoord

Reeds tijdens de bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen keek ik reikhalzend uit naar het schrijven van een masterproef. Niet zozeer omdat dit het einde van mijn opleiding zou betekenen, wel omdat ik enorm veel zin had om een maatschappelijk relevant onderzoek te voeren, over een thema dat mij boeit en van betekenis kan zijn voor anderen. De keuze voor dit onderwerp was niet toevallig, maar werd geïnspireerd door een voorval op stage. In een klas met anderstalige nieuwkomers kwam een leerling te laat op school en vertelde hij dat zijn oudere zus hem had wakker gemaakt en naar school had gebracht. Tijdens de opleiding werd ons aangemoedigd om kritisch te denken en dat is ook wat ik hier deed. Waarom was het de zus van veertien jaar en niet zijn ouders die hem naar school hadden gebracht? Deze situatie bleef nazinderen en zorgde ervoor dat ik me verdiepte in parentificatie en filial responsibility. Nu kan ik toch met enige trots schrijven dat ik deze masterproef tot een goed einde heb gebracht, maar dit was niet mogelijk geweest zonder de steun van enkele mensen, die ik dan ook oprecht wil bedanken.

Allereerst een grote dankjewel aan mijn promotor, dr. Floor Verhaeghe. Bedankt voor de vele waardevolle overlegmomenten, de snelle en constructieve feedback, en het feit dat ik steeds aan je mouw mocht trekken bij vragen. Ik vond het een waar plezier om met je te mogen samenwerken. Daarnaast wil ik graag mijn participanten bedanken die tijd voor me hebben gemaakt en hun verhaal met me hebben gedeeld. Zonder jullie zou ik nooit tot deze inzichten zijn gekomen en ik hoop van harte dat dit onderzoek op een of andere manier iets voor jullie kan betekenen. Ook wil ik mevrouw Sarah Verdonck expliciet bedanken om mij in contact te brengen met enkele jongeren en voor het verrijkende gesprek op een zonnige donderdagmorgen. Eveneens wil ik de middelbare school uit Roeselare en de andere personen bedanken die mij hebben geholpen in de zoektocht naar geschikte participanten. Natuurlijk bedank ik ook mijn ouders, mijn broer, zus en familie om me bij te staan met raad en daad en om af en toe eens een hoofdstukje na te lezen. Margaux en Hanne, dankjewel voor de mooie studiejaren, de bemoedigende woorden en vooral de vriendschap. Een laatste woord van dank is voor Stef. Bedankt om me op te vrolijken wanneer ik even down was, om ideeën uit te wisselen en om altijd aan mijn zij te hebben gestaan.

Inhoudsopgave	
<i>Abstract</i>	3
<i>Voorwoord</i>	4
<i>Inhoudsopgave</i>	5
<i>Inleiding</i>	7
I. Literatuurstudie	10
1. <i>Uitdagingen voor, tijdens en na de hervestiging in het gastland</i>	10
2. <i>Het belang van gezinsrelaties voor het welzijn van jongeren</i>	12
3. <i>Van parentificatie naar filial responsibility</i>	13
3.1. <i>Parentificatie</i>	14
3.2. <i>Filial responsibility</i>	15
3.2.1. Taalmakelaar	16
3.2.2. Culturele bruggenbouwer	18
3.2.3. Financiële ondersteuner en administrator	18
3.2.4. Surrogaatouder en verzorger van siblings	19
3.2.5. Emotionele ondersteuner	21
3.2.6. Bemiddelaar in familieconflicten	21
3.2.7. Overdrager van cultureel erfgoed	22
3.2.8. Rolmodel	23
3.3. <i>Een last en leerrijk?</i>	23
II. Probleemstelling	25
III. Methodologie	27
1. <i>Kwalitatief onderzoek</i>	27
2. <i>Dataverzameling</i>	28
2.1. <i>Semi-gestructureerde interviews</i>	28
2.2. <i>Participanten</i>	30
3. <i>Data-analyse</i>	32
IV. Resultaten	34

1.	<i>“Ik ben de ouders van mijn ouders”</i>	34
1.1.	<i>Taalmakelaar</i>	34
1.2.	<i>Culturele bruggenbouwer</i>	36
1.3.	<i>Financiële ondersteuner en administrator</i>	37
1.4.	<i>Surrogaatouder en verzorger van siblings</i>	39
1.5.	<i>Emotionele ondersteuner</i>	40
1.6.	<i>Bemiddelaar in familieconflicten</i>	41
1.7.	<i>Overdrager van cultureel erfgoed</i>	42
1.8.	<i>Rolmodel</i>	44
2.	<i>“Ik wil niet egoïstisch zijn”</i>	45
2.1.	<i>Een opoffering, maar met dankbaarheid in ruil</i>	45
2.2.	<i>Formeel leren komt in het gedrang, maar veel informele leerkansen</i>	47
2.3.	<i>Een grote verantwoordelijkheid, maar met inspraak</i>	50
2.4.	<i>Stress en frustraties, maar bewondering en respect</i>	53
V.	Discussie en conclusie	57
1.	<i>Interpretatie van de resultaten</i>	57
2.	<i>Beperkingen van het onderzoek</i>	59
3.	<i>Aanbevelingen</i>	60
3.1.	<i>Voor toekomstig onderzoek</i>	60
3.2.	<i>Voor praktijk en beleid</i>	61
	Bibliografie	64
	Bijlagen	73
	<i>Bijlage 1: Interviewleidraad</i>	73
	<i>Bijlage 2: Informed consent</i>	75
	<i>Bijlage 3: Flyer</i>	76

Inleiding

In 2016 was een vijfde van de Belgische bevolking van vreemde origine en had 11% een vreemde nationaliteit (Myria, 2018). Tussen 2003 en 2010 kende België de sterkste stijging in het aantal immigraties van vreemdelingen. Deze groep kwam voornamelijk uit economische overwegingen naar België. In deze masterproef wordt echter in hoofdzaak gekeken naar jongeren die aangekomen zijn tussen 2013 en ruimweg 2019. Deze periode staat synoniem voor de Europese vluchtelingen crisis, waarbij een groot aandeel oorlogs- en humanitaire vluchtelingen uit het Midden-Oosten en Afrika naar Europa kwam (Myria, 2018). Het stijgend aantal vluchtelingen in onze maatschappij doet nog steeds heel wat stof opwaaien in de publieke opinie en de media. Dirk Geldof (2019) schreef hierover het boek *Superdiversiteit: hoe migratie onze samenleving verandert*. Hij heeft het hierbij over drie grote transities. De eerste is de kwantitatieve transitie: West-Europese landen kennen een sterke toename van de etnisch-culturele diversiteit, zeker de laatste twee decennia. Het worden immigratie-samenlevingen, waarbij etnische diversiteit vooral in de steden groeit. Grote steden in Europa evolueren naar majority-minority-cities, waar de meerderheid van de stadsbewoners een migratieachtergrond heeft. Dat is vandaag al het geval in Brussel, Amsterdam, Rotterdam of Genk. In 2020 heeft bijvoorbeeld de meerderheid van de Antwerpenaren een migratieachtergrond. Een tweede transitie die Geldof ziet, is de kwalitatieve transitie: er is een toenemende diversiteit binnen de diversiteit. Migratie in de 21ste eeuw kent een grotere waaier aan landen van herkomst, nationaliteiten, talen en religieuze achtergronden. Daarnaast worden de migratiemotieven en verblijfsstatuten steeds ruimer en complexer, denk maar aan klimaatvluchtelingen. Ten slotte gaat superdiversiteit over langzame en soms moeizame processen van normalisering van diversiteit. Het gaat niet langer over minderheden die de uitzondering zijn in een blanke samenleving. Die normalisering is trouwens geen rechtlijnig proces, maar één van vallen en opstaan. Negatieve ervaringen met 'vreemdelingen' of ervaringen met racisme, discriminatie en uitsluiting keren processen van normalisering om en versterken soms het wij-zij-denken. Ook politieke gebeurtenissen zoals terreuraanslagen en haatcampagnes van politici, doen spanningen oplopen (Geldof, 2019).

Het is dus absoluut relevant om stil te staan bij de groep gevluchte jongeren die recent zijn aangekomen in België en hier een nieuw leven hebben opgebouwd. Hoe vergaat het hen hier? Voor welke uitdagingen komen ze te staan en wat kunnen eventuele oplossingen zijn? Deze jongeren zijn immers, samen met de vele andere autochtone jongeren, de toekomst van België.

Vanuit mijn stage-ervaring in een klas met anderstalige nieuwkomers kreeg ik belangstelling voor de rollen die jongeren met een migratieachtergrond opnemen binnen het gezin. Ik stuitte op het begrip filial responsibility en besloot dit naar voren te schuiven in deze thesis. Het concept beschrijft acht rollen die jonge vluchtelingen mogelijk opnemen na de hervestiging binnen een gezinscontext. Deze rollen zijn taalmakelaar, culturele bruggenbouwer, financiële ondersteuner, verzorger van siblings, emotionele ondersteuner, bemiddelaar in familieconflicten, overdrager van cultureel erfgoed en rolmodel. Via semi-gestructureerde interviews werd een antwoord gezocht op de volgende drie onderzoeksvragen: Worden deze rollen opgenomen en in welke mate? Welke gevoelens wekken deze rollen op bij de jongeren? Hoe de beïnvloedt de opname van deze rollen hun participatie in de maatschappij?

Deze masterproef vangt aan met een uitgebreid literatuuronderzoek. In het eerste luik worden kort de uitdagingen vóór, tijdens en na de vlucht geschetst. Daarbij is er aandacht voor de betekenis van het gezin voor het psychosociaal welzijn van de jongeren. Het gezin kan namelijk een beschermende factor vormen, doch als de relaties stroef verlopen, kan het negatief zijn voor het welzijn en psychosociale klachten net versterken. In een derde deel zal het gaan over het fenomeen waarbij jongeren rollen opnemen die we zouden toeschrijven aan de ouders. Over de jaren heen werden verschillende termen op dit fenomeen geplakt, elk met hun eigen connotatie. Als eerste wordt het concept parentificatie besproken. Deze term zou echter te veel nadruk leggen op de negatieve gevolgen zoals psychosociale klachten. Daarnaast wordt impliciet ook een oordeel geveld over de ouder: hij of zij is niet in staat om deze rollen op te nemen, waardoor het kind moet bijspringen. Omwille hiervan ontstond recent een nieuw begrip: filial responsibility. Binnen dit concept worden de acht bovenstaande rollen omschreven, met de nodige aandacht voor de leeransen en lasten die jongeren kunnen ervaren bij de rolopnames. Jongeren krijgen meer oefenansen om Nederlands te spreken, leren de Belgische samenleving in al zijn facetten erg goed kennen en hebben het gevoel dat ze klaar zijn voor de volwassenheid. Daar tegenover staan de stresservaringen en onder andere het tekort aan vrije tijd. Het tweede luik van deze masterproef beslaat de probleemstelling. Wat de aanleiding is voor dit onderzoek en waarom er nood aan is wordt hier uitvoerig besproken. Een derde luik behandelt de methodologie. De keuze voor een kwalitatief onderzoek wordt hierin onderbouwd en het onderzoeksproces wordt nauwgezet beschreven. Het vierde luik geeft vervolgens de resultaten van het belevingsonderzoek weer. Hierbij ligt de focus op de ervaringen van de jongeren en de gevolgen van de rolopnames. Ten slotte kunt u in het laatste luik de discussie en conclusie lezen. In dit deel wordt de terugkoppeling

naar de literatuurstudie gemaakt, is er oog voor de beperkingen van het onderzoek en worden aanbevelingen voor praktijk, beleid en verder onderzoek neergeschreven.

I. Literatuurstudie

Het eerste deel van deze masterproef beslaat traditioneel de theoretische achtergrond die noodzakelijk is om voldoende onderbouwd aan praktijkonderzoek te kunnen beginnen. Allereerst worden de uitdagingen die vluchtelingen ervaren kort besproken. Daarna wordt de link gelegd met het belang van gezinsrelaties voor het welzijn van jongeren. Het gezin kan namelijk als buffer of als versterkende factor werken in het ontstaan van psychosociale problemen ten gevolge van de stress van de migratie. Ten slotte wordt het voornaamste concept van deze thesis, filial responsibility, uitvoerig beschreven. Er wordt omschreven wat dit begrip inhoudt en hoe dit het leven van jongeren beïnvloedt.

1. Uitdagingen voor, tijdens en na de hervestiging in het gastland

In dit onderzoek ligt de focus op jongeren die naar hier migreerden vanuit gedwongen migratie. Dit wil zeggen dat de beslissing om te migreren niet zozeer een vrijwillige keuze was, maar eerder een noodzaak. In realiteit is het verschil tussen gedwongen en vrijwillige migratie echter niet zo duidelijk omlijnd. Een kanttekening die hier kan worden gemaakt is dat de groep 'gedwongen' vluchtelingen de connotatie van de 'echte' en 'deserving' vluchteling krijgt. De andere groep, degenen die 'vrijwillig' naar hier zijn gekomen, worden dan beschouwd als de 'non-deserving' en de gelukszoekers (Anderson, 2013). Dit is natuurlijk een slechte poging om te classificeren, omdat de realiteit vaak een stuk complexer is. Wanneer in deze thesis bijgevolg het begrip 'gedwongen' wordt gebruikt, is het belangrijk om deze redenering in het achterhoofd te houden. De onderzoekster koos voor gedwongen migratie – en niet migratie op zich – omdat er in de literatuur vermoedens zijn dat het gedwongen aspect een andere gezinsdynamiek teweegbrengt dan bij gezinnen die 'vrijwillig' migreerden. Het samen meemaken van een gevaarlijke en lange tocht, waarbij gezinsleden soms van elkaar gescheiden worden, kan namelijk de gezinsrelaties versterken of net bedreigen wanneer er veel conflict ontstaat (Van Essen, Bala, De Boer, Mooren & De Wolf, 2007).

Voor en tijdens de vlucht

Migratie kan omschreven worden als een ingrijpende verandering met diepgaande gevolgen voor zowel de familie als voor de individuele leden van het gezin (Dabbagh, Roer-Stier & Kurman, 2016). Het hele proces wordt gekenmerkt door een accumulatie van stress en trauma (De Haene, Loots & Derluyn, 2014). Voor de vlucht moeten gezinnen reeds afscheid nemen van familieleden, worden ze geconfronteerd met armoede en zijn ze getuige of slachtoffer van geweld (Engstrom & Okamura, 2007). Tijdens de vlucht ondergaan heel wat families mensonwaardige praktijken zoals detentie in

transitlanden, slachtoffer worden van mensenhandel, maandenlang reizen in levensbedreigende omstandigheden en overleven in extreme deprivatie (Derluyn & Broekaert, 2005).

Na de vlucht

Eénmaal het gezin de eindbestemming bereikt heeft, volgen er opnieuw talloze stresserende gebeurtenissen. Er moet gebouwd worden aan een nieuw bestaan: vechten om een inkomen om niet in armoede terecht te komen, gepaste en betaalbare huisvesting vinden, een goede school zoeken voor de kinderen... Er heerst met andere woorden een grote onzekerheid over de toekomst en gezinnen zijn vaak afhankelijk van officiële instanties voor hun verblijfsvergunning en de voorziening in hun levensonderhoud (De Haene et al., 2014). Daarbij komen ze ook in contact met verschillende vormen van discriminatie (bijvoorbeeld op de huisvestings- of de arbeidsmarkt), ervaren ze de taalbarrière en heerst er vaak een gebrek aan sociale steun (Dabbagh et al., 2016). De langdurige onzekerheid en moeilijke levensomstandigheden kunnen de structuur en de rollen binnen de familie onder druk zetten (Heger, Boyle & Ali, 2010).

Een andere uitdaging is de aanpassing aan de nieuwe cultuur. Dit proces wordt benoemd met de term *acculturatie* (Berry, 1997). Wanneer in een samenleving allochtonen en autochtonen langdurig met elkaar in contact komen, ontstaan er processen van beïnvloeding. De grootste veranderingen in cultuurpatronen treden meestal bij de allochtone, niet-dominante groep op (Arends-Tóth & van de Vijver, 2001). Deze groep tracht een antwoord te vinden op de volgende twee vragen. In welke mate wensen we (kenmerken van) de eigen cultuur te behouden? In welke mate willen we de (kenmerken van) de cultuur van de meerderheidsgroep overnemen?

De verschillende gezinsleden worden na de hervestiging elk op een andere manier geconfronteerd met de nieuwe cultuur, waardoor ze een eigen tempo van culturele verandering doormaken (De Haene & Derluyn, 2018). Zo integreren jonge vluchtelingen vaak veel sneller dan hun ouders, onder meer omdat ze school- of leerplicht hebben en het proces van taalverwerving vlotter verloopt op jongere leeftijd (Essen & Bala, 2007). Ouders daarentegen hebben het moeilijker om de taal te leren en vinden bijgevolg minder snel een nieuwe job. In de studie van Renzaho, Dhingra en Georgeou (2017) verklaren ouders ook zelf dat hun kinderen meer worden blootgesteld aan de gastcultuur omdat ze erover leren op school en socialiseren met klasgenoten. Net omdat kinderen sneller accultureren nemen ze vaker rollen op die eerder weggelegd zijn voor ouders zoals het vertalen van documenten of het duiding geven bij de nieuwe cultuur (Chuang & Moreno, 2011).

De verschillende acculturatietempo's kunnen het ontstaan van een *intergenerational cultural dissonance* in de hand werken. Met deze term duiden Choi, He en Harachi (2007) het intergenerationeel conflict dat zich stelt bij een clash van culturele waarden tussen ouders en kinderen. Het conflict zou ontstaan wanneer ouders zich vasthouden aan hun traditionele culturele waarden en normen, terwijl hun kinderen reeds de dominante Westerse waarden overnemen. Dit kan, samen met de mogelijke rolomkering, leiden tot een stressor die het functioneren van ouders en jongeren onder druk zet.

2. Het belang van gezinsrelaties voor het welzijn van jongeren

Het proces van migratie legt vanzelfsprekend een enorme druk op elk afzonderlijk familielid. Gezinnen worden soms voor of tijdens de vlucht uit elkaar getrokken en meermaals gaat een lange periode voorbij vooraleer het hele gezin opnieuw herenigd is. In dit deel wordt de aandacht gelegd op de adolescent en zijn relatie met de ouders en andere gezinsleden. Volgens De Haene (2009, p.84) zijn deze relaties immers een predictor voor het welzijn van adolescenten. Ouders maar zeker ook kinderen hebben heel wat te verwerken en kunnen kampen met depressieve gevoelens. Dit kan druk zetten op de familiale banden. Een stabiele en veilige relatie met ouders is niettemin belangrijk voor de ontwikkeling van adolescenten, zo blijkt ook in het doctoraatsonderzoek van De Haene (2009, p. 84). Haar onderzoek over vluchtelingenfamilies toont aan hoe het gezin functioneert als emotieregulator, waarin migratie- en traumaspecifieke relationele processen de impact van sequentiële traumatisering kunnen bufferen of net verergeren (De Haene, Grietens & Verschueren, 2007). De aanwezigheid van ouders en een ondersteunende gezinscontext voorspellen dat vluchtelingenkinderen veerkrachtiger en met groter succes de adaptieve ontwikkelingstrajecten zullen doorstaan (Ajdukovic & Ajdukovic, 1998; Lustig, Kia-Keating, Knight, Geltman, Ellis, Kinzie, Keane & Saxe, 2004). Terwijl de nabijheid en beschikbaarheid van de ouders een essentiële beschermende factor vormt in het bufferen van de impact van gedwongen migratie, is het precies deze capaciteit om emotionele steun te bieden, die onder druk komt te staan. Ouders vertonen mogelijks een verminderde responsiviteit en trekken ze zich vaker terug als gevolg van stress om de asielpcedure, huisvesting, financiële situatie en de verlieservaringen die ze nog moeten verwerken (De Haene, 2009, p 84). Dit zorgt ervoor dat ze mogelijks minder beschikbaar zijn voor hun kinderen wanneer deze hen nodig hebben.

Naast de negatieve aspecten van de hervestiging, gaan narratieven over migratie vaak ook over hoop. Gezinnen hebben verschillende doelen gesteld zoals de economische situatie verbeteren, de kinderen het goed zien doen op school en sociale mobiliteit (Suarez-Orozco, Todorova & Louie, 2002). Zeker voor gezinnen die gevlucht zijn uit een kansarme omgeving, zijn deze doelen nauw verbonden met de wens van ouders om hun kinderen meer kansen te bieden (Roubeni, De Haene, Keatly, Shah & Rasmussen, 2015). De hoop en verwachtingen kunnen gezien worden als positieve psychologische aanpassingen aan een stressvolle omgeving. In hun artikel schrijven Roubeni et al. (2015) over het fenomeen 'immigrant optimism' als de ambities en positieve verwachtingen die migranten hebben. Veel migranten zijn van mening dat het gastland voldoende kansen zal bieden voor hun sociale vooruitgang en dat hun vele opofferingen en hard werken zich zullen vertalen in opwaartse mobiliteit voor henzelf en/of hun kinderen. Voor de meeste ouders betekent dit ook dat ze hun kinderen zo veel mogelijk kansen willen bieden, zowel op academisch als maatschappelijk vlak (ibid.).

Roubeni et al. (2015) deden in dit kader onderzoek naar de verwachtingen die West-Afrikaanse ouders in de Verenigde Staten hebben ten opzichte van hun kinderen. Een belangrijk thema was ook hier onderwijs: alle ouders wensen dat hun kind het goed doet op school, omwille van het sterk geloof dat goed presteren in het onderwijs zal leiden tot meer kansen op bijvoorbeeld een goede job. Vooral moeders gaven aan dat zij de kans niet gekregen hebben om te studeren en dat ze het bijgevolg erg belangrijk vinden dat de kinderen dat wel doen. Deze verwachtingen kunnen jongeren motiveren om hun best te doen op school, maar kunnen ook voor stress zorgen als de verwachtingen onmogelijk in te lossen lijken.

3. Van parentificatie naar filial responsibility

Jongeren nemen dikwijls heel wat rollen op in het gezin, zoals de zorg dragen voor broers en zussen of andere ondersteuning bieden. Doorheen de jaren werden er dan ook verschillende concepten op de voorgrond geplaatst die deze rolontwikkelingen proberen te vatten in een theorie. Hieronder wordt geschetst wat de begrippen parentificatie en filial responsibility inhouden en waarom recent de voorkeur wordt gegeven aan het tweede begrip.

3.1. Parentificatie

De verwachtingen van ouders kunnen soms moeilijk ingelost worden wanneer er binnen het gezin sprake is van parentificatie. Parentificatie verwijst naar het proces waarbij kinderen de rol van een ouder overnemen. De ouder op zijn beurt neemt een afhankelijke positie in (Boszormenyi-Nagy & Spark, 1973). Dit begrip wordt de laatste tijd vaker vervangen door het begrip filial responsibility, omwille van een aantal redenen die verder worden besproken. Voor de volledigheid zal parentificatie hier evenwel toch aan bod komen.

Er zijn twee grote types van parentificatie te onderscheiden die al dan niet samen kunnen voorkomen: emotionele en instrumentele parentificatie (Engelhardt, 2012). Elk type heeft vanzelfsprekend andere gevolgen voor het welzijn en functioneren van het kind. Wanneer er sprake is van emotionele parentificatie, vervult het kind specifieke emotionele of psychologische noden van de ouder, waarbij de heersende opvatting is dat het net de ouder is die de noden van het kind moet vervullen. Deze vorm komt vaker voor bij kinderen van ouders met een psychiatrische problematiek en zou destructiever zijn dan de instrumentele parentificatie. In onderzoek van Van Loon, Van De Ven, Van Doesum, Hosman en Witteman (2017) werd in de context van emotionele parentificatie onderzocht wat de gevolgen zijn voor de adolescent. Hieruit bleek dat deze jongeren vaker stress ervaren dan jongeren met ouders zonder een psychisch/psychiatrische stoornis. Het tweede subtype, instrumentele parentificatie, omvat het uitvoeren van functionele verantwoordelijkheden zoals boodschappen doen, de financiën regelen, koken, het huishouden doen, etc. Dit type komt vaker voor bij gezinnen waar de ouders omwille van ziekte niet voor het gezin kunnen zorgen. (Engelhardt, 2012).

Onderzoek wijst op een hogere prevalentie van parentificatie in vluchtelingengezinnen dan in gezinnen die niet gevlucht zijn (Titzmann, 2011). Gevluchte ouders kunnen in die mate ingenomen zijn door hun traumaverwerking, juridische procedures, sociale isolatie, herenigingspogingen of eigen psychopathologie, dat heel wat gezinstaken op de schouders van vluchtelingenkinderen terechtkomen. Parentificatie van vluchtelingenkinderen hoeft echter niet noodzakelijk als een ontwikkelingsinterfererend proces begrepen te worden, maar kan ook een bron van veerkracht en adaptieve ontwikkelingstrajecten vormen (De Haene, Loots & Derluyn, 2014). Daarbij komt dat kinderen die erkend worden voor hun inspanningen in het gezin, deze inspanningen minder vaak als onrechtvaardig zien. Zo zal parentificatie in de beleving van het kind een minder negatieve impact hebben (Van Parys, 2013).

Het is verder belangrijk om het begrip niet te culturaliseren. Dit wil zeggen dat we parentificatie niet mogen verklaren aan de hand van de cultuur van het gezin (Geldof, 2019). Het is bijvoorbeeld vaak makkelijk om te zeggen dat jongeren voor jongere broers en zussen moeten zorgen omdat dat zo hoort in een bepaalde cultuur. Nochtans wordt er ook in Vlaanderen verwacht dat jongeren voor hun siblings, ouders of grootouders zorgen wanneer nodig. Dit kan dan benoemd worden met de term mantelzorg. Het opnemen van bepaalde verantwoordelijkheden wordt dus als normaal beschouwd binnen een bepaalde context of tijdsgeest en kan dus niet zomaar teruggeleid worden tot de cultuur van het gezin. We moeten ons bewust zijn van de risico's van culturalisering, zoals stereotypering, generalisering en de reducering van een persoon tot zijn/haar culturele identiteit (Artsen zonder vakantie, 2016). Tijdens deze studie zal de onderzoekster dus kritisch moeten zijn wanneer ze probeert te verklaren waarom een bepaalde rol wel of niet wordt opgenomen.

3.2. Filial responsibility

Ter vervanging van parentificatie werd recent de term filial responsibility naar voren geschoven. Parentificatie zou doorheen de jaren immers een negatieve en pathologische connotatie verworven hebben (Jurkovic, Kuperminc, Perilla, Murphy, Ibanez & Casey, 2004). Het begrip parentificatie zou de focus te veel leggen op de negatieve gevolgen voor het kind en geen oog hebben voor de mogelijke positieve ervaringen. Beide termen spreken weliswaar grotendeels over hetzelfde, namelijk dat kinderen en jongeren verantwoordelijkheden en rollen opnemen die gewoonlijk opgenomen worden door de ouders. Door over filial responsibility te spreken wordt niet meer meteen de focus op de 'slechte' ouder gelegd (parentification), maar wel op het kind (filial = zoon/dochter). Het begrip wil met andere woorden neutraler en minder aanvallend zijn. De term filial responsibility omvat naast een neutralere connotatie ook een andere, genuanceerdere inhoud. Er is sprake van acht verschillende domeinen van filial responsibility in plaats van de twee subtypes (emotionele en instrumentele) bij parentificatie: taalmakelaar, culturele bruggenbouwer, financiële ondersteuner en administrator, surrogaatouder en verzorger van siblings, emotionele ondersteuner, bemiddelaar in familieconflicten, overdrager van cultureel erfgoed en rolmodel (Dabbagh et al., 2016). Nog niet alle subdomeinen werden even uitvoerig bestudeerd en beschreven in de literatuur. Vooral over het eerste thema is al erg veel onderzoek verricht. Over de subdomeinen culturele bruggenbouwer, financiële ondersteuner en surrogaatouder is door slechts enkele auteurs onderzoek verricht, terwijl de rollen van emotionele ondersteuner, bemiddelaar in familieconflicten, overdrager van cultureel erfgoed en rolmodel slechts beperkt

werden onderzocht. Hierdoor zal de uiteenzetting van deze laatste rollen zich vooral beperken tot het onderzoek van Dabbagh et al. (2016).

3.2.1. Taalmakelaar

Het eerste subdomein is meteen het subdomein waar reeds het meeste onderzoek naar gedaan werd. Taalmakelaar is een vrije vertaling van language broker, een term die in de Engelstalige literatuur vaak gebruikt wordt. Verschillend van de Engelse term translator, houdt brokering ook in dat de vertaling gekaderd wordt in een bepaalde context. Kinderen beheersen in veel gevallen sneller de taal dan hun ouders, waardoor ze als vertaler ingezet kunnen worden (Kuperminc, Wilkins, Roche & Alvarez-Jimenez, 2009). De vertaalopdrachten die kinderen en jongeren uitvoeren variëren sterk qua context (in de eigen leefomgeving of buitenshuis) en qua inhoud (formeel of informeel gesprekken en documenten).

Uit een andere studie (Dabbagh et al., 2006) blijkt dat de taal leren zowel een primair doel als een bepalende factor is in hoe vlot het gezin zich kan inpassen in de nieuwe maatschappij. Wanneer de ouder de taal van het gastland niet (goed) beheerst en het kind wel, kan het proces van vertalen een grote rol spelen in de gezinsdynamiek. Het kan namelijk leiden tot een gevoel van machteloosheid en afhankelijkheid bij de ouder, en tot frustratie of schaamte bij het kind (ibid.) Deze gevoelens – en vooral de uiting ervan – kunnen voor spanningen zorgen binnen het gezin.

Er blijkt echter een groot verschil te zijn in de mate waarop kinderen het vertalen als positief, dan wel als storend ervaren. Een bepalende factor blijkt alvast de leeftijd te zijn. Bij kinderen uit het vijfde of zesde leerjaar wordt de rol als vertaler geassocieerd met gevoelens van ongemak (Weisskirch & Alva, 2002), terwijl positieve effecten van vertalen waargenomen worden tijdens de adolescentie. Waarom jongere kinderen meer negatieve ervaringen hebben dan oudere kinderen werd nog onvoldoende bestudeerd en er is bijgevolg nog geen afdoend antwoord op deze vraag te vinden in de literatuur. In de hogere leeftijdscategorie blijkt dat vertalen leidt tot meer academische zelfeffectiviteit en een biculturele identiteit op de middelbare school en in het hoger onderwijs (Tilghman-Osborne, Bámaca-Colbert, Witherspoon, Wadsworth, & Hecht, 2015). We leren dat leeftijd een bepalende factor kan zijn in hoe de rol als taalmakelaar wordt ervaren, maar ook geslacht kan een invloed hebben. In de studie van Love en Buriel (2007) rapporteerden latino jongens minder positieve gevoelens dan latino meisjes over hun rol als taalmakelaar naarmate ze ouder werden. Een mogelijke oorzaak voor dit geslachtsverschil kan volgens de onderzoekers gevonden worden in de traditionele genderrollen en het socialisatieproces. Zorg dragen voor

ouders zou – in vergelijking met jongens – meer in lijn liggen met de verwachte genderrollen van latino meisjes met een migratieachtergrond. Daarnaast wordt ook gesteld dat meisjes vaker verbaal sterker staan op de leeftijd van elf jaar, waardoor ze naar waarschijnlijkheid vaker ‘gekozen’ worden om te vertalen dan jongens. Deze analyse is opgebouwd rond een bepaalde cultuur en kan dus niet zomaar gebruikt worden om het verschil tussen de ervaringen van jongens en meisjes volledig te verklaren.

Naast het verschil in ervaringen omwille van de factor leeftijd of geslacht zijn er ook enkele algemene opmerkingen te maken over de positieve, al dan niet negatieve implicaties van vertalen. Positieve gevolgen werden beschreven door Love en Buriel (2007). Ten eerste werd bij jongeren die vertalen een stijging in sociale en cognitieve vaardigheden waargenomen. Ook respondenten in onderzoek van Van Loon et al. (2017) verklaarden dat jongeren die op regelmatige basis vertalen voor hun ouders, betere schoolse prestaties leverden en door hun ouders vaker omschreven werden als zelfverzekerd, extravert en vriendelijk. Ten tweede menen de onderzoekers dat vertalen een bron van trots kan zijn, wat een boost kan betekenen voor de zelfstandigheid en rijpheid van de adolescent (Walsh et al., 2006). Ten slotte rapporteerden jongeren die vertalen in hetzelfde onderzoek dat ze zich sterker verbonden voelen met hun ouders, in vergelijking met peers die niet (vaak) vertalen. Het verwerven van cognitieve en socio-emotionele vaardigheden in combinatie met de goede band met ouders, kan hen helpen om later beter om te gaan met de verantwoordelijkheden en stress die gepaard gaan met volwassenheid.

Echter observeerden enkele onderzoekers ook negatieve gevolgen. Zo kan het opnemen van de rol als vertaler leiden tot stress en spanning in de ouder-kind relatie (Tilghman-Osborne et al., 2015). Door op te treden als taalmakelaar kunnen kinderen zich gevangen voelen tussen twee culturen of worden ze gedwongen om te handelen in erg stressvolle of moeilijke situaties (Weisskirch & Alva, 2002). De kinderen uit het vijfde leerjaar in het onderzoek van Weisskirch en Alva (2002), zoals reeds vermeld hierboven, gaven aan dat ze zich niet goed voelden wanneer ze vertaalden, ze niet vonden dat ze hun ouders hielpen om de taal te leren en ze het over het algemeen geen leuke ervaring vonden. Recent onderzoek in de Verenigde Staten met adolescenten uit Mexicaanse immigrantenfamilies heeft tevens een link gevonden tussen brokering en conflict binnen de familie (Love & Buriel, 2007). Jongeren uit dit onderzoek vermelden namelijk gevoelens van frustratie (ze doen het niet altijd vrijwillig of hebben andere en betere dingen te doen), schaamte (ze schamen zich omdat hun ouders de taal niet voldoende spreken) en druk (de druk om het goed te doen en de ouders niet teleur te stellen). Wat vast staat is dat jongeren zowel

positieve als negatieve aspecten aanhalen. Waarom sommige jongeren er minder problemen mee hebben en anderen wel, moet nog verder onderzocht worden. Wel zien enkele onderzoekers een verband met de mate van acculturatieve stress (Love & Buriel, 2007; Weisskirch & Alva, 2002; Dorner, Orellana & Jiménez, 2008).

3.2.2. Culturele bruggenbouwer

De culturele bruggenbouwer of cultuurmakelaar¹, probeert de cultuur van het gastland uit te leggen aan zijn of haar ouders en neemt daarbij een mediërende rol op die de ouders kan helpen om te voldoen aan de verwachtingen die de maatschappij heeft. Die verwachtingen worden vaak herleid tot het participeren aan de samenleving (Ponizovsky et al., 2015). Volgens Jezewski (1990, p. 497) is cultureel bruggenbouwen “the act of bridging, linking, or mediating between groups or persons of different cultural backgrounds for the purpose of reducing conflict or producing change”. De rol werd vaker bestudeerd in professionele contexten (bijvoorbeeld in ziekenhuizen of de bedrijfswereld) waar twee of meerdere culturen met elkaar in contact komen en waar beide partijen niet goed weten hoe ze hiermee moeten omgaan. Cultural brokers zijn geen letterlijke vertalers, maar verduidelijken door context toe te voegen, door achtergrondinformatie te verstrekken om zo tot meer begrip te leiden bij de professional. Zo kan bijvoorbeeld een culturele bruggenbouwer in de context van een ziekenhuis waar veel migranten patiënt zijn, de toegang tot en de kwaliteit van zorg verbeteren. Dit omwille van betere communicatie, meer begrip over culturele variaties in de perceptie van een ziekte en een sterker vertrouwen tussen beide partijen (Refugee Trauma & Resilience Center Boston Children’s Hospital. (z.d.)).

Binnen het gezin kan hetzelfde principe toegepast worden. De jongere kan heersende waarden en normen verklaren, ouders dichter brengen bij de cultuur van het gastland (bijvoorbeeld door ze mee te nemen naar activiteiten en festiviteiten) en vertellen over de geschiedenis, gebruiken en gewoontes die gelden in het land (Ponizovsky et.al., 2015).

3.2.3. Financiële ondersteuner en administrator

Naast de stress om een nieuwe taal te leren en de cultuur te leren kennen hebben gevluchte gezinnen het vaak moeilijk om rond te komen. Vele families spaarden lang voor de reis en spendeerden onderweg veel geld aan bijvoorbeeld smokkelaars die hun beloftes vaak niet

¹ Vrij vertaald uit het Engelse ‘cultural broker’

nakwamen (Stockmans, 2017). Dit zorgt ervoor dat ze eenmaal in het gastland aangekomen, weinig middelen hebben om te voorzien in levensonderhoud. Er moet wel genuanceerd worden dat niet alle gezinnen in een gammel bootje de oversteek hebben gemaakt en het nu moeilijk hebben om rond te komen. Net zoals de variatie in redenen om te vluchten, zijn de gezinssituaties stuk voor stuk uniek en sterk variërend.

Wanneer er toch sprake is van armoede, kan dit leiden tot stress en de noodzaak om kinderen en jongeren in te zetten om bij te dragen aan het gezinsinkomen (Dabbagh et al., 2006). Enkele jongeren uit de studie van Ponizovsky et al. (2012) vermeldden dan ook dat ze na de migratie begonnen te werken om extra geld in het laatje te brengen. In deze rol zorgden de deelnemers aan studies omtrent parentificatie en filial responsibility niet enkel voor een inkomen, maar ook voor de behoeften van het gezin op het gebied van bankzaken, gezondheidszorg en andere administratieve zaken. Hierdoor wordt deze rol ook soms omschreven met de term 'family administrator' (ibid.).

De studie van Dabbagh et al. (2006) toont aan dat jongeren en ouders zich het meeste zorgen maken over deze rol. Ouders voelen zich schuldig dat ze zelf niet in voldoende inkomen kunnen voorzien, maar zijn tegelijk dankbaar dat de jongere deze rol wil opnemen. De meerderheid van de bevraagde Libanese jongeren in deze Israëliëse studie heeft begrip voor de situatie en begrijpt dat hun hulp nodig was. Hun ouders hebben immers alles moeten achterlaten door de oorlog en vinden in het gastland moeilijk een job. Veel jongeren ervaren hierdoor een grote druk maar geven ook blijk van empathie voor de situatie van hun ouders, ondanks het feit dat ze, als ze in Libanon waren gebleven, niet hadden hoeven werken en een makkelijker leven hadden gehad.

Daarnaast bleek dat de rol van financiële ondersteuner binnen traditionele Arabische gezinnen vaker weggelegd was voor de vader of de oudste man in het gezin. Na de vlucht veranderde dit vaak omwille van de soms precaire situatie: zowel de vader, de moeder als kinderen worden nu tewerkgesteld, terwijl de moeder vroeger binnenshuis werk verrichtte en kinderen voorheen niet hoefden te werken. Aangezien beide studies werden uitgevoerd in Israël, is het noodzakelijk om deze rol in zijn context te bekijken.

3.2.4. Surrogaatouder en verzorger van siblings

In het onderzoek van Ponizovsky et al. (2012) verklaarden moeders dat de kinderen in het gezin regelmatig de zorg en opvoeding van hun jongere broers of zussen verzorgen, en zodus optreden als 'surrogaatouder'. Van oudere kinderen wordt verwacht dat ze hun siblings eten geven,

klaarmaken voor en begeleiden naar school en babysitten wanneer nodig. Ook de adolescenten rapporteerden dat ze voor hun broers en zussen zorgden, net zoals hun moeder doet. Hoewel deze rol als traditioneel werd aangeduid, intensifieerde deze sterk na de vlucht.

In dezelfde context voerde East (2010) een onderzoek met als titel: *Children's Provision of Family Caregiving: Benefit or burden?* De focus van haar studie gaat breder dan de rollen van nieuwkomers of vluchtelingen, maar focust zich op allerlei soorten gezinnen in de Verenigde Staten. Ze stelt dat de hulp van kinderen in het gezin niet abnormaal is, integendeel. Zorg dragen voor jongere broers of zussen gebeurt vaak en hoeft dus niet per se zorgwekkend te zijn. Volwassenen hebben kinderen altijd als een belangrijke vorm van sociaal kapitaal beschouwd. Vooral wanneer de moedersterfte hoog was en door de opkomst van de industrialisatie de werkdruk evenredig steeg, was het een noodzakelijkheid dat vooral oudere dochters surrogaatouder waren van de jongere kinderen. In sommige sociaal-culturele contexten, zoals in Latijns-Amerikaanse en Aziatisch-Amerikaanse gezinnen worden de bijdragen van kinderen aan het gezin als een essentieel onderdeel van de opvoeding gezien. Het helpen zorg dragen voor broers en zussen, en bij uitbreiding de ruimere familie, wordt beschouwd als cruciaal voor het socialiseringsproces en de voorbereiding tot volwassenheid. In Vlaanderen werd dit fenomeen tot de opkomst van de kindwetten en de Verklaring van de Rechten van het Kind echter niet geproblematiseerd. Pas recent, mede door de opkomst van de ontwikkelingspsychologie, begon men oog te hebben voor de positie van (gevluchte) kinderen en jongeren en de gevolgen die de opname van zorgtaken kunnen hebben (Verschelden, 2002).

Niet zomaar ieder kind of jongere wordt 'gekozen' om deze rol op te nemen. De individuele kenmerken van kinderen, zoals leeftijd, geslacht en geboortelang spelen een grote rol in wie als surrogaatouder of verzorger zal optreden. Er is een algemene consensus onder de onderzoekers dat meisjes vaker een zorgende rol opnemen dan jongens (Dabbagh et al., 2006, Kuperminc et al., 2009 en Ponizovsky et al., 2012). Een mogelijke factor is het stereotiepe beeld van een jongen, die over andere vaardigheden en interesses zou beschikken dan een meisje. Daarnaast is het mogelijk dat meisjes binnen een bepaalde socio-culturele context, onder invloed van gendersocialisatie, er zelf voor kiezen om deze rol op te nemen. Ook de competenties en capaciteiten (bijvoorbeeld een empathische ingesteldheid, het hebben van een verantwoordelijkheidszin, in bezit zijn van een rijbewijs...) dragen bij tot de (onbewuste) keuze van ouders voor een bepaalde sibling. Ten slotte zijn er nog heel wat andere factoren die er toe bijdragen of en hoe vaak een kind of jongere de

zorg voor broers of zussen zal opnemen, zoals de geboorterang en de grootte van het gezin (East, 2010).

In de studie van East (2010) werd ook onderzocht of de rol als surrogaatouder of verzorger van siblings dan wel een last of een voordeel is voor de jongere. Volgens onderzoekers zijn er zowel voor- en nadelen, die vanzelfsprekend grotendeels gelijk lopen met deze van de andere rollen. Zorgtaken zouden zodus het gevoel van zelfredzaamheid en empathie stimuleren, een boost geven aan het zelfvertrouwen en de zelfwaarde en leiden tot een groter inlevingsvermogen en begrip voor anderen. Zoals reeds werd geargumenteed kunnen de rolopnames ook leiden tot stress en minder goede academische resultaten (bijvoorbeeld door vaak afwezig te zijn op school), vooral wanneer de zorg langdurig en intensief is. Er zijn dus zowel baten als lasten en het is daarbij belangrijk om deze, maar ook andere rolopnames niet zomaar te problematiseren, maar eerst te situeren in de context.

3.2.5. Emotionele ondersteuner

Het verlenen van advies, troost, steun of aanmoedigingen aan ouders kan beschouwd worden als emotionele ondersteuning (Ponizovsky et al. 2012). In dit domein werd in het onderzoek van Ponizovsky et al. (2012) een verschil gevonden met betrekking tot het geslacht van de jongere: meisjes bleken vaker deze rol op te nemen dan jongens. Daarnaast viel deze rol sterker op in éénoudergezinnen. Door het gebrek aan een partner worden emoties immers vaker gedeeld met de kinderen. Ze zijn de grootste steunbron in tijden van stress of zorgen. Volgens de onderzoekers mogen we echter niet vergeten dat ook ouders emotionele steun bieden aan hun kinderen en dat dit fenomeen niet enkel voorkomt in gezinnen met een migratieachtergrond. Het is daarbij alweer van belang om goed in te schatten in welke context en in welke mate er van het kind wordt verwacht om emotionele steun te bieden, alvorens een ouder-kind relatie te veroordelen en af te schilderen als problematisch of abnormaal.

3.2.6. Bemiddelaar in familieconflicten

In de volgende drie rollen die aan bod komen wordt het belang van gender en geboorterang extra benadrukt. De meeste geïnterviewden uit de studie van Dabbagh et al. (2016) identificeerden geboorterang, gevolgd door gender als primaire overwegingen voor het aannemen van deze drie volgende rollen.

Uit dezelfde studie (Dabbagh et al., 2016) rapporteerden Libanese moeders dat in afwezigheid van een uitgebreide familie die vroeger bemiddelde in familiediscussies, hun oudste zoon van significante betekenis was bij het modereren van conflicten. Tijdens onenigheden tussen de ouders of tussen broers en zussen proberen jongeren begrip op te brengen voor de situatie van elk gezinslid en beide partijen te kalmeren, met als doel de vrede te bewaren. Jongens bleken vaker de kant van de moeder te kiezen, omdat zij meer opofferingen zou doen voor haar kinderen. Ze relateerden hun rol als mediator aan hun kennis over de Israëlische samenleving, hun sterke persoonlijkheid en assertiviteit.

3.2.7. Overdrager van cultureel erfgoed

Een groot aantal moeders in de studie van Dabbagh et al. (2016) verwachten van de oudste kinderen dat ze een sterke etnische identiteit zouden behouden en deze zouden doorgeven aan hun jongere broers en zussen. Veel laatstgeboren jongeren vertelden dat ze hun Libanese identiteit en bekendheid van de Libanese cultuur te danken hadden aan hun oudere broers of zussen, die hen regelmatig herinnerden aan hun jeugd daar. De eerstgeboren jongeren die deelnamen aan de studie waren zich bewust van de verwachtingen van hun moeders om te streven naar het behoud van hun cultuur en nationale identiteit. Moeders en jongeren bespraken in enkele gevallen de angst voor het verlies van de Libanese identiteit bij de jongere broers en zussen. Dit fenomeen kan niet herleid worden tot enkel gezinnen die gevlucht zijn. Ook in het thuisland werd deze rol van jongeren verwacht, alhoewel deze intensifieerde in hun nieuwe leven.

Taal blijkt eveneens een belangrijk thema te zijn wanneer het gaat om het overdragen van cultureel erfgoed. Het is namelijk vaak het belangrijkste bindmiddel van de natie, iets wat alle inwoners van een land verenigt. Of het culturele erfgoed van migrantenouders onlosmakelijk verbonden is met hun taal en alleen via taal kan worden doorgegeven, valt nog te bezien (Verhaeghe, 2019). De toewijding van een gezin aan hun culturele achtergrond en erfgoed en aan de overdracht van hun taal leidt er niet altijd toe dat kinderen de taal van hun ouders kunnen gebruiken op een niveau dat de ouders hadden gehoopt. Daarom probeerden sommige ouders andere manieren te vinden om het cultureel erfgoed door te geven, zoals het bijwonen van activiteiten georganiseerd door organisaties van etnische minderheden. De taalverschuiving of niet voldoende (willen) beheersen van de moedertaal, kan leiden tot frustraties of woede (ibid.). Het is dus belangrijk dat er een consensus bereikt wordt tussen ouders en kinderen over de verwachtingen van beide partijen in het behouden van het cultureel erfgoed.

3.2.8. Rolmodel

De laatste rol die hoort bij filial responsibility is het fungeren als rolmodel. De meeste moeders uit dezelfde studie van Dabbagh et al. (2016) vertrouwden op het oudste kind om goed gedrag te stellen als voorbeeld voor de jongere broers en zussen. Zij moeten een voorbeeld stellen (op tijd thuis komen, spontaan de ouders helpen in het huishouden, goed presteren op school) dat de andere kinderen aanzet om hetzelfde te doen. Zowel de moeders als de jongeren erkennen het belang van het zijn van rolmodel, maar deze rol is niet per se uniek aan filial responsibility. Hoewel, in het geval van de gevluchte families in dit onderzoek, maakt deze rol deel uit van de verantwoordelijkheden omdat vooral de christelijk-Libanese gedragsnormen moeten worden overgedragen. Net zoals bij de andere rollen kan deze rol voor stress zorgen, als de jongere het gevoel heeft dat de verwachtingen niet ingelost kunnen worden.

3.3. Een last en leerrijk?

Onderzoek over de positieve, dan wel negatieve gevolgen van filial responsibility is niet afdoend. Veel studies focusten voornamelijk op de aanwezigheid van stress, depressie en angststoornissen en zijn bezorgd om de negatieve uitkomsten die het opnemen van ouderlijke rollen kan hebben op de mentale gezondheid van het kind (Dabbagh et al., 2016). Titzmann (2011) beschrijft in zijn onderzoek een hogere kans op depressie, vermoeidheid, externaliserende en internaliserende gedragsproblemen en het risico op fysieke klachten, zoals buikpijn of hoofdpijn. Daarnaast zou parentificatie adolescenten belemmeren om leeftijdsgebonden ontwikkelingstaken succesvol te doorlopen. Tevens voelen enkele jongeren zich niet meer in staat om alle verwachtingen in te lossen, omdat het er gewoonweg te veel zijn. Zeker de rol van emotionele ondersteuner kan zwaar wegen, volgens Titzmann (2011). Jongeren zijn namelijk niet alleen verantwoordelijk voor hun eigen emoties, ze hebben ook de taak om de emotionele stabiliteit van het ganse gezin in stand te houden. De adolescentie op zich wordt bovendien dikwijls als een kritische periode beschouwd, waardoor het raadzaam is alert te zijn voor een zo vlot mogelijke transitie naar volwassenheid (Crews, He & Hodge, 2007). Deze nieuwe rollen kunnen tenslotte de balans van autoriteit en respect tussen jongeren en hun ouders bedreigen.

Ook op het vlak van onderwijs en academische prestaties maken onderzoekers en professionals zich zorgen. In de media verschijnen bijvoorbeeld regelmatig berichten die rapporteren dat jongeren met een migratieachtergrond slechter presteren op school dan hun autochtone leeftijdsgenoten. Volgens het OESO-rapport 'The resilience of students with an immigrant

background' blijkt dat leerlingen met een migratieachtergrond dubbel zoveel risico hebben om minder goed te scoren op academisch vlak (ADN, 2018). Dit is vooral het geval bij eerstegeneratiemigranten, die in het buitenland zijn geboren en buitenlandse ouders hebben. Deze groep jongeren, waar dit onderzoek op focust, heeft in ons land ook een grotere kans om te blijven zitten.

Een laatste mogelijk negatief gevolg van de vele rolopnames is de beperkte participatiegraad van jongeren met een migratieachtergrond in vrijetijdsvoorzieningen. Uit het kwantitatief onderzoek 'Vrije tijd van jongeren in migratie' in opdracht van het Vlaams Departement Cultuur, Jeugd en Media werd vastgesteld dat participatie van OKAN-leerlingen beduidend lager ligt dan bij hun leeftijdsgenoten in het regulier onderwijs (Piessens, Siongers, Lievens, Bradt & Derluyn, 2019). Eén van de bevindingen is dat een groot deel van de vrije tijd van jongeren met een migratieachtergrond uitgaat naar huishoudelijke taken en andere verantwoordelijkheden. Dit betekent echter niet dat deze doelgroep hoe dan ook geen vrije tijd heeft, aangezien dit onderzoek zich enkel focuste op georganiseerde vrijetijdsbesteding.

Ondanks de uitgebreide literatuur omtrent negatieve gevolgen, beschrijft menig onderzoek de veerkracht van jongeren en wordt filial responsibility niet altijd als problematisch beschouwd. Studies toonden namelijk aan dat deze jongeren een hoog niveau van empathie en verantwoordelijkheid ontwikkelen, samen met een verhoogd gevoel van zelfvertrouwen (Ponizovsky et al., 2012). Enkele studies constateerden zelfs dat jongeren een betere relatie hadden met ouders wanneer er sprake was (geweest) van filial responsibility (Dabbagh et al., 2016). Er is binnen onderzoekers een algemene consensus dat parentificatie of filial responsibility wel problematisch kan worden wanneer kinderen te ver gaan in het opnemen van ouderlijke rollen en tegelijk geen waardering of erkenning ontvangen (Jurkovic et al., 2004). Het evenwicht tussen een leerkans of een zware last om te dragen is met andere woorden erg fragiel.

II. Probleemstelling

Deze masterproef wil in de eerste plaats oog hebben voor het welzijn en welbevinden van deze groep adolescenten. Zoals reeds beschreven kunnen de rollen die bij parentificatie en filial responsibility horen heel wat stress en psychosociale problemen met zich meebrengen. Het is dan ook belangrijk om te onderzoeken wat er nu net voor zorgt dat jongeren filial responsibility negatief of net positief gaan ervaren. Bovendien kan er dieper ingegaan worden op de gevolgen van roloptnames op het schools functioneren en de vrijetijdsparticipatie. Deze doelgroep, die toch op verschillende vlakken als kwetsbaar omschreven kan worden, is een groep die zeker niet vergeten mag worden. Het is daarom essentieel om een zicht te krijgen op het leven van deze adolescenten.

Naast het maatschappelijk belang is er ook een wetenschappelijk belang. Het concept filial responsibility werd reeds veelvuldig onderzocht in verschillende contexten (Walsh et al., 2006, Dabbagh et al., 2016 & Ponizovsky et al., 2012, Love & Buriel, 2007, Dorner, Orellana & Jimenez, 2008 & Tilghman-Osborne et al., 2015), maar nog niet alle subdomeinen werden even grondig bestudeerd. Voorlopig werd bijvoorbeeld het subdomein taalmakelaar veelvuldig onderzocht en naar voren geschoven als de belangrijkste en omvangrijkste rol. Echter zijn er indicaties dat de andere zeven rollen van even groot belang zijn en ook een grote druk op het mentaal welzijn kunnen leggen (Titzmann, 2011). Deze studies gebeurden tevens vaak aan de hand van kwantitatieve onderzoeksmethoden (Walsh et al., 2006; Killian & Agathangelou, 2017; Kuperminc, Jurkovic, & Casey, 2009). Naast de nood aan kwantitatief onderzoek is er immers ook nood aan kwalitatief onderzoek dat de stem van jongeren aan bod laat komen over de rollen die ze opnemen na de aankomst in het gastland (Van Parys, 2013). Momenteel hebben we onvoldoende zicht op de lived experiences van de jongeren, de betekenissen die zij geven aan de rollen die ze opnemen en hoe deze rollen hun functioneren beïnvloeden.

De onderzoeksvraag luidt zodoende als volgt: 'Hoe ervaren gevluchte jongeren tussen 18 en 30 jaar de rollen die ze opnemen binnen het gezin?'. De nadruk ligt duidelijk op een exploratief belevingsonderzoek waarbij de ervaring van de jongere centraal staat. Daarbij wil dit onderzoek vooral focussen op de verschillende domeinen van filial responsibility, hoe deze rollen beleefd worden en wat de implicaties zijn voor het alledaagse functioneren. Volgende deelvragen komen aan bod: 'Welke rollen neemt de jongere op binnen het gezin?', 'Hoe beleeft de jongere deze rollen?' en 'Hoe beïnvloeden deze rollen het dagelijkse leven van de jongere?'.

Het doel van dit onderzoek is om niet enkel te focussen op de negatieve ervaringen of gevolgen, maar ook om stil te staan bij de mogelijk positieve invloed die deze verantwoordelijkheden na de migratie kunnen hebben, zoals reeds werd aangetoond in literatuur (Ponizovsky et al., 2012). Het is met andere woorden niet de bedoeling om filial responsibility te problematiseren, wel om een kritische houding aan te nemen en oog te hebben voor de context en de gevoelens van de jongere zelf.

III. Methodologie

1. Kwalitatief onderzoek

Zoals hierboven reeds beschreven beoogt dit onderzoek inzicht te verwerven in de ervaringen van gevluchte jongeren met betrekking tot de rollen die ze in het gezin opnemen. Er wordt daardoor getracht om dit in kaart te brengen via een kwalitatief belevingsonderzoek. Kwalitatief onderzoek is immers in de eerste plaats gericht op de wijze waarop mensen betekenis geven aan hun sociale omgeving en hoe ze zich op basis daarvan gedragen (Rubin & Rubin, 1995). Er is geprobeerd het onderwerp te benaderen vanuit het perspectief en de ervaringen van de jongeren zelf. De betekenisverlening door de betrokkenen staat zodus centraal (De Boer & Evers, 2007; Patton, 2002). Kwalitatief onderzoek is bovendien aangewezen omdat het onderwerp exploratief van aard is. Het onderzoek richt zich immers op een thema dat nog slechts beperkte aandacht kreeg in wetenschappelijk onderzoek. Ungar, Theron & Didkowsky (2011) schrijven bijvoorbeeld dat de mate waarin jongeren instrumentele of emotionele steun bieden aan hun gezin en de impact die deze ondersteuning heeft op hun capaciteit om met tegenslagen om te gaan, nog niet grondig bestudeerd werd in verschillende contexten. Vooral de laatste vier rollen die beschreven werden in de literatuurstudie zijn slechts minimaal onderzocht. Kwalitatief onderzoek gebeurt daarnaast op een open en flexibele manier waardoor onvoorziene gebeurtenissen een plaats kunnen krijgen, wat zorgt voor een groot exploratief vermogen (Maso & Smaling, 2004). Volgens Lauwers & Van Gils (2004) is een belevingsonderzoek dan een specifieke vorm van kwalitatief onderzoek dat zich richt op de verschillende zingevingsprocessen die mensen hanteren om betekenis te geven aan hun omgeving.

Er zijn verschillende voordelen verbonden aan deze methode. Kwalitatief onderzoek maakt het volgens Hutjes en Van Buuren (1992) mogelijk informatie te verzamelen over gebeurtenissen, situaties, gedragingen, attitudes maar ook over gevoelens en belevingen. In deze scriptie werd bijvoorbeeld gepeild naar de gevoelens die jongeren hebben bij het opnemen van rollen. Bovendien is de inhoud van de informatie, in tegenstelling tot bijvoorbeeld een observatieonderzoek, minder tijd- en plaatsgebonden. Dat maakt het mogelijk om informatie in te winnen over zowel het heden, verleden als de toekomst. Enkele geïnterviewde jongeren wonen bijvoorbeeld nu niet meer bij hun gezin, maar kunnen op die manier wel nog rapporteren over hun vroegere ervaringen. Ten slotte is er de mogelijkheid om door te vragen wanneer er onduidelijkheid bestaat of wanneer verdere verdieping nodig is. Omwille van de taalbarrière waren er bijvoorbeeld soms misverstanden. Deze konden gelukkig snel opgehelderd worden, wat bij een survey niet zou gelukt zijn.

Aan elke methode zijn ook enkele nadelen verbonden. De verzamelde data zijn namelijk niet statistisch generaliseerbaar. De doelgroep 'gevluchte jongeren' is namelijk erg divers en iedere gezinscontext is uniek. Het is ook niet het doel van dit onderzoek om de resultaten te veralgemenen naar de gehele populatie. Om hieraan tegemoet te komen moet er transparant omgegaan worden met de gemaakte keuzes (Evers, 2015; Lucassen & Hartman, 2007).

2. Dataverzameling

2.1. Semi-gestructureerde interviews

Semi-gestructureerde interviews met open vragen werden gekozen als een passende techniek (Baarda, de Goede & Teunissen, 2001). Op deze manier kon het gesprek geleid worden door de onderzoekster, maar werd er toch opengestaan voor eigen inbreng van de participant. Zo kregen de deelnemers niet het gevoel dat de onderzoekster enkel interesse had in de rolopnames. De interviewer nam de positie in van een actieve luisteraar die lette op de details van hetgeen verteld werd (Maso & Smaling, 2004). Door middel van de losse structuur van de interviews kon in dialoog gegaan worden met de participanten op een spontane, persoonlijke en open manier, wat vertrouwen gaf aan de participant en de onderzoekster. Dit zorgde voor vlotte en aangename gesprekken met af en toe wat humor en gelach. Een semi-gestructureerd interview laat met andere woorden heel wat ruimte voor flexibiliteit. Het kunnen inspelen op de antwoorden van de participant, bijvoorbeeld wanneer de participant een verrassend feit vertelde, werd dusdanig als meerwaarde beschouwd.

Het was tevens belangrijk om in de mate van het mogelijke genoeg interviews af te nemen opdat een gevarieerde beleving gevonden kon worden. De richtlijn stelt dat hierbij minimaal tien interviews worden afgenomen met verschillende respondenten. In deze studie is de onderzoekster er echter in geslaagd om zestien jongeren te bevragen. Tijdens dit onderzoek werd vooreerst getracht om theoretische saturatie te bekomen. Dit houdt in dat er interviews werden afgenomen totdat zich geen nieuwe informatie meer voordeed (Baarda, et al., 2018). Aanvankelijk werd weliswaar geopteerd voor focusgroepen, maar door de Covid-19 pandemie bleek dit moeilijk online realiseerbaar. Vooral omwille van het gevoelig thema, de online-setting en de soms beperkte kennis van het Nederlands van de respondenten, werd uiteindelijk toch gekozen voor één-op-één interviews.

Voorafgaand het interview werd een interviewleidraad opgesteld op basis van de literatuurstudie. Deze is terug te vinden in bijlage 1. Het opstellen van topics zorgde ervoor dat de onderzoekster tijdens het interview een houvast had, wat de interne validiteit bevordert: er werd onderzocht wat het onderzoek beoogde te onderzoeken (Baarda et al., 2001). Bij aanvang van het interview peilden enkele gestructureerde vragen naar sociodemografische gegevens zoals leeftijd, aantal jaren in België, land van afkomst en gezinssituatie. Daarbij werd bij de meeste respondenten een stamboom van het gezin gemaakt, om een beter zicht te hebben op de woonsituatie. Hier zorgde de onderzoekster voor een voorbeeld van haar eigen gezin, zodat de participanten wisten wat van hen verwacht werd. De stamboom schepte in heel wat gevallen extra duidelijkheid en deed dienst als een ijsbreker. Na de gestructureerde vragen werden alle rollen van filial responsibility besproken, waarbij in hoge mate aandacht was voor de beleving en de gevolgen van de rolopnames. Er werd getracht zoveel mogelijk open vragen te stellen, actief en reflectief te luisteren, te parafaseren en geregeld samen te vatten.

Omwille van de Covid-19 pandemie was de onderzoekster genoodzaakt om twaalf van de zestien interviews online te laten plaatsvinden. Dit gebeurde via de software-programma's Zoom en Microsoft Teams. Enkele participanten gaven vooraf aan dat ze liever geen online interview wensten, omdat ze zich niet comfortabel genoeg zouden voelen in deze ietwat onpersoonlijke setting en omwille van het delicate thema. Een online interview zou een drempel zijn, waardoor de onderzoekster de jongeren de kans gaf om een locatie voor te stellen waar het mogelijk was om de coronamaatregelen na te leven. Deze interviews konden niet bij de jongeren thuis plaatsvinden, aangezien deze bij hun gezin wonen en dat net is waar het onderzoek rond draait. Omwille van het gure weer was het ook niet mogelijk om de interviews buiten te doen. Uiteindelijk gingen de vier jongeren akkoord om de interviews te laten plaatsvinden in een vergaderlokaal op de faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de Universiteit Gent. Hier konden de onderzoekster en de participant op ruime afstand van elkaar zitten en mocht het mondmasker uit.

De interviews werden nauwkeurig vastgelegd via een audio- en/of video-opname, afhankelijk van de setting (online of fysiek) en het softwareprogramma. De online interviews werden opgenomen via de tools van de softwareprogramma's, met als back-up de dictafoonfunctie van een gsm. De interviews die fysiek plaatsvonden werden opgenomen via de gsm. Het is mogelijk dat door de opname de respondent zich niet volledig op zijn gemak voelde, waardoor deze zich geremd voelde en dus niet volledig vrijuit kon spreken. Dit kan een bedreiging vormen voor de betrouwbaarheid van het onderzoek (Saunders, Lewis & Thornhill, 2004). Ook heeft de interviewer op een of andere

manier altijd een zekere invloed gehad op de participant. Bepaalde kenmerken spelen hier een rol, zoals de leeftijd en het geslacht. Sociale wenselijkheid is eveneens een aspect dat kan opduiken bij het afnemen van de interviews. De respondenten kunnen denken dat bepaalde antwoorden niet sociaal aanvaard zijn en zullen deze bijgevolg achterhouden en iets anders formuleren (Fontana & Frey, 2000). Achteraf werden de gesprekken uitgetypt aan de hand van de website oTranscribe, die het uittypen vergemakkelijkte door de sneltoetsen om te pauzeren of enkele seconden terug te spoelen. Het kortste interview duurde 25 minuten en het langste interview nam 1 uur en 30 minuten in beslag. Gemiddeld duurden de interviews zo'n 50 minuten.

Uiteraard werden de doelstellingen van het onderzoek duidelijk verklaard aan de hand van een informatiebrief. Op die manier zijn de respondenten volledig geïnformeerd en weten zij wat verwacht kon worden van het interview en van het onderzoek in het algemeen. Ook staat in deze informatiebrief de nodige uitleg wat betreft de privacy en de anonimisering van de gegevens. De participanten zullen indien gewenst een kopie van het onderzoek verkrijgen. Bij de interviews die op de faculteit plaatsvonden, werd de informed consent ter plekke ingevuld en ondertekend. Tijdens de online interviews werd de informed consent mondeling overlopen wanneer de respondenten niet over een printer en scanner beschikten. Indien dit wel het geval was, werd de informatiebrief afgeprint, ondertekend en terugbezorgd aan de onderzoekster. De informed consent vindt u terug in bijlage 2.

2.2. Participanten

De zoektocht naar geschikte participanten verliep aanvankelijk moeizaam, vooral door de pandemie en het onvermogen om fysiek te rekruteren. Het was dus noodzakelijk om eerst de doelgroep duidelijk af te bakenen om zo het hoofdzakelijk online selectieproces te vergemakkelijken. Er werd gekozen voor adolescente vluchtelingen, wat inhoudt dat getracht werd om jongeren tussen zestien en dertig jaar te bereiken, die niet in België geboren zijn en een gedwongen migratie meemaakten. De ondergrens van zestien jaar werd gekozen omdat er aangenomen wordt dat er vanaf deze leeftijd voldoende inzicht is over de rolontwikkelingen en de betekenis ervan. De bovengrens van dertig jaar was louter indicatief; het belangrijkste was dat jongeren nog thuis bij hun gezin (ouder(s), eventueel broer(s) en zus(sen)) wonen óf er een tijd gewoond hebben. Dit was nodig omdat de rollen opgenomen worden binnen een gezinscontext. Er werd daarnaast getracht om te streven naar een evenwichtig samengestelde groep op vlak van

gender. In de literatuurstudie bleek namelijk dat er wel een aantal verschillen zijn naargelang het geslacht, dus hieraan werd aandacht besteed bij de selectie van deelnemers.

Oorspronkelijk werden niet alleen humanitaire- of oorlogsvluchtelingen bereikt (wat vaak samenvalt met gedwongen migratie), ook jongeren die om economische redenen naar België verhuisd zijn, werden meegenomen in het onderzoek. Later werden deze echter opnieuw uitgesloten om consistente data te verkrijgen. Verder moest er een goed begrip zijn van het Nederlands of Engels, om voldoende diepgaand de thema's te kunnen bespreken aangezien er geen tolk beschikbaar was. Één interview gebeurde in het Engels, de overige in het Nederlands, met af en toe een paar Engelse woorden indien de jongere het woord niet in het Nederlands kende.

Het rekruteren van participanten verliep via verschillende kanalen en begon in november 2020. Initieel werden mails met wat uitleg en een flyer (zie bijlage 3) uitgestuurd naar (okan)scholen en organisaties die met jonge vluchtelingen werken. In mijn eigen woonplaats werden alle middelbare scholen bezocht en uitgenodigd om mijn oproep te verspreiden onder de leerlingen. Aangezien er weinig respons kwam, besloot ik een filmpje² te maken en dit te verspreiden op Facebook en in specifieke Facebookgroepen. Uiteindelijk kwam ik in contact met zes jongeren via een okan-leerkracht, de overige tien jongeren bereikte ik via Facebook (2), persoonlijke kennissen (3), een middelbare school (2) en via snowball sampling (3). Snowball sampling wordt gebruikt wanneer er gezocht wordt naar een moeilijk bereikbare doelgroep met specifieke karakteristieken. Het houdt in dat de onderzoeker een aantal eerdere participanten vraagt of ze iemand kennen die dezelfde karakteristieken hebben als zij. Deze methode wordt ook wel de kettingmethode genoemd en bleek erg efficiënt te zijn in dit onderzoek (Naderifar, Goli & Ghaljaie, 2017). Ten slotte werden alle participanten geïnterviewd in de loop van de maand februari 2020.

In totaal werden zoals reeds gezegd zestien jongvolwassenen geïnterviewd, waarvan negen vrouwen en zeven mannen. De leeftijden variëren van achttien tot zesentwintig jaar, met een gemiddelde van eenentwintig jaar. Gemiddeld zijn de jongeren ruim vijf jaar in België. Uitschieters zijn een man die hier slechts twee jaar is en een vrouw die hier reeds negentien jaar is. De deelnemers zijn afkomstig uit acht verschillende landen: Afghanistan, Ghana, Irak, Iran, Kosovo, Rwanda, Somalië en Syrië. De gezinssituatie van de jongeren varieert eveneens sterk. Eén persoon is hier enkel met zijn ouders. De anderen wonen samen met één ouder en siblings (6),

² Zie <https://www.youtube.com/watch?v=HoGZclAsV-M>

met beide ouders en siblings (7) of in een nieuw samengesteld gezin (2). Twee jongeren waren hier enkele jaren alleen voor ze herenigd werden met de rest van hun gezin. Drie anderen verbleven in België met slechts één ander familielid (broer, schoonbroer of moeder) alvorens de andere gezinsleden het gezin vervolledigden. In vier gezinnen is één ouder als eerste gekomen en na enkele maanden of jaren volgden de andere ouder en de kinderen. De overige zeven jongeren kwamen meteen met het ganse gezin. In onderstaande tabel vindt u ook de plek die de jongere bekleedt op de geboorterang. 1/5 betekent bijvoorbeeld dat de jongere het oudste kind is in een gezin van vijf kinderen.

Participant	Geslacht	Leeftijd	Herkomst	Aantal jaar in België	Geboorterang
1	V	20	Ghana	2	1/5
2	V	18	Irak	5	1/4
3	M	19	Syrië	2	3/4
4	V	18	Somalië	3	4/7
5	M	21	Afghanistan	5	1/2
6	M	22	Syrië	5	3/3
7	M	23	Iran	8	1/2
8	V	20	Syrië	3	2/3
9	V	20	Afghanistan	5	1/2
10	V	20	Irak	5	2/7
11	M	18	Irak	6	3/4
12	V	22	Syrië	7	1/3
13	M	24	Rwanda	8	1/4
14	V	25	Kosovo	19	1/2
15	V	19	Syrië	3	2/3
16	M	26	Syrië	5	1/2
Gemiddelde		20,9		5,7	

3. Data-analyse

Om uit de zestien interviews de belangrijkste zaken te halen, werd gebruik gemaakt van een thematische analyse. Dit is een analyse van wat gezegd wordt, eerder dan van hoe iets gezegd wordt (Van Hove, 2014). Deze techniek wordt vaak aangeraden aan beginnende onderzoekers omwille van de lage graad van complexiteit. De data werden onderzocht om zo enkele brede thema's te definiëren die de inhoud van de data zo compleet mogelijk samenvatten. Dit proces werd vergemakkelijkt via het online softwareprogramma Nvivo, dat onderzoekers helpt bij het

organiseren, analyseren en vinden van inzichten in ongestructureerde of kwalitatieve data zoals bijvoorbeeld interviews.

Volgens Braun en Clarke (2006) zijn er enkele te volgen richtlijnen wanneer men een thematische analyse wil voeren. Er worden zes fases naar voor geschoven, maar het is niet noodzakelijk om deze achtereenvolgend te doen. Het is best mogelijk dat er stappen terug worden gezet om opnieuw te reflecteren over de data. Een stap terug zetten betekent niet dat de analyse moeizaam verloopt, wel dat er veel aandacht wordt besteed aan de analyse om een zo correct mogelijke vaststelling te maken. **In de eerste stap** raakte de onderzoekster vertrouwd met de details van het transcript. Het zelf afnemen, transcriberen en meermaals herlezen van de interviews zorgde ervoor dat er een dieper begrip ontstond van de data. De thema's die hierbij al opvielen, werden gebruikt als vertrekpunt voor de codering. **De tweede stap** is de initiële codering. Hier werden nog geen thema's geselecteerd, maar werd een code gegeven aan één of meerdere regels data. Een code is niets minder dan een label om de inhoud van de regel te beschrijven. Deze initiële codering had als doel een deel van de essentie van de tekst vast te leggen. Braun en Clarke (2006) omschrijven twee verschillende aanpakken, afhankelijk van de aard van de data. De codering kan data-geleid zijn (met de data als vertrekpunt) of theorie-geleid, waarbij de structuur voor de initiële codering gesuggereerd wordt door kernelementen van de theorie. In dit onderzoek gebeurde de codering theorie-geleid, omdat de verschillende rollen van filial responsibility die reeds in de literatuurstudie werden besproken, als startpunt dienden. Op het einde van deze fase werd alle data onder een bepaalde code verzameld en kon de onderzoekster nagaan hoe de codes met elkaar in verband staan. **In de derde stap** werd getracht om thema's te selecteren, waarbij de codering als uitgangspunt wordt genomen. Deze fase vereiste een meer analytische inspanning, aangezien er werd gezocht naar patronen en samenhang. De gekozen thema's werden in een codeboom voorgesteld, herzien en teruggekoppeld aan de originele data in een **vierde stap**. Hierbij was de moeilijkheid vooral om de thema's voldoende af te bakenen, aangezien er in het begin wat overlap was. In de **voorlaatste stap** werden de thema's gedefinieerd en gelabeld met een titel. De resultaten, te vinden in het vierde luik van deze masterproef, werden ten slotte geschreven in de **zesde stap**. Het is belangrijk om te vermelden dat dit geen lineair proces is geweest, maar dat er soms een stap terug werd gezet wanneer dat nodig bleek. De labeling van thema's werd bijvoorbeeld nog gewijzigd bij het uitschrijven van de resultaten.

IV. Resultaten

In het vierde deel van deze masterproef worden de resultaten van de interviews met de zestien jongeren met een migratieachtergrond besproken³. Dit luik zal bestaan uit twee grote delen. Het eerste deel beslaat het concept filial responsibility. Hierin wordt duidelijk welke rollen de jongeren opnemen en wat elke rol inhoudt. Alle acht deeldomeinen van filial responsibility worden onder de loep genomen. In het tweede deel wordt dieper ingegaan op een noemenswaardige spanning die iedere jongere ervaarde: het evenwicht zoeken tussen het eigenbelang en het belang van het gezin. De jongeren hebben het gevoel dat ze zichzelf wegcijferen voor het welzijn van het gezin, maar zeggen tegelijk dat het geen grote opoffering is omdat ze hiermee hun gezin helpen. Verder wordt er op de volgende pagina's aandacht besteed aan het psychosociaal welzijn van de jongeren en de positieve en negatieve gevoelens en gevolgen van de rolopcodes. De focus komt daarnaast te liggen op hoe jongeren nadenken over begrippen zoals rechtvaardigheid, loyaliteit en verantwoordelijkheid.

1. “Ik ben de ouders van mijn ouders”

Filial responsibility in het dagelijkse leven

De titel van dit luik verwijst naar een uitspraak van een jongere en gaat over het gevoel dat hij heeft wanneer hij zijn vele verantwoordelijkheden opsomt. De inhoud van alle acht rollen zal hieronder besproken worden. De gevoelens en gevolgen van de rolopcodes komen zoals reeds gezegd in deel twee uitgebreider aan bod.

1.1. Taalmakelaar

Op de vraag: ‘Wat doe je zoal voor je ouders?’ begonnen jongeren spontaan te praten over de vele vertaalopdrachten. Participanten vergezellen hun ouders naar het bankkantoor, het OCMW, het stadhuis, het sociaal verhuurkantoor, de school van broers of zussen, de dokter, de mutualiteit, de VDAB... Daarnaast zijn er ook de vertaalopdrachten binnenshuis, zoals allerlei brieven en formulieren die ontcijferd moeten worden. Ook telefoontjes van bijvoorbeeld het ziekenhuis of sociale instellingen komen bij de jongere terecht. Jongeren zijn met andere woorden het aanspreekpunt en geven daarna de boodschap door aan de ouders. Ze bellen ook zelf regelmatig wanneer er een afspraak voor een gezinslid moet gemaakt worden.

³ Aangezien de jongeren nog geen perfect Nederlands spreken, werden de zinnen in de quotes soms aangepast voor een vlottere leesbaarheid.

Alles, ik moet alles doen. Als een brief komt van de gemeente of voor de afspraken bij de dokter. Ik moet altijd met mijn ouders meegaan. (...) Ze mailen altijd naar mij, want ik heb mijn mailadres gegeven. (Participant 9)

Maar ik moet naar de bank gaan, het stadhuis, soms naar een boekhoudingskantoor met mijn vader. Zeker op school als het oudercontact is of zo van mijn klein zusje. Gewoon hier en daar. (Participant 11)

Voorgaande jongere relateert de tijd die hij in de afspraken moet steken, terwijl deze jongere wel toegeeft dat de afspraken veel tijd in beslag nemen.

Mijn vader moet elke twee weken op controle gaan, hij heeft hartproblemen. Hij heeft ook een operatie gehad, dus hij moet elke twee weken naar de dokter gaan en ik moet wel mee. (...) En mijn moeder kan de basis, maar als je met haar spreekt zal zij niet alles 100% verstaan. Dus ik moet eigenlijk altijd mee. (Participant 6)

Sommige instanties voorzien een tolk, maar veel jongeren hebben hier negatieve ervaringen mee. Vaak spreekt de jongere beter Nederlands dan de tolk of hebben ze het gevoel dat de tolk hun ouder niet echt begrijpt zoals alleen zij dat kunnen. Om misverstanden te vermijden gaan jongeren dan ook liever zelf mee om te vertalen, dan dat ze de opdracht aan een tolk moeten overlaten. De vrouw uit het tweede citaat legt uit dat het nogal moeilijk is om iemand van binnen de community te vragen als tolk, zeker wanneer het om privacygevoelige gegevens gaat.

Dat is een ramp soms met de tolk. We hadden een tolk en die zei totaal iets anders dan wat mijn mama zei. Soms gingen we gewoon mee om te luisteren en dat was gewoon verschrikkelijk. Dan dacht ik: 'Oké wij gaan dat gewoon zelf doen, want zij gaan hier miscommunicatie hebben omdat mijn mama iets wil zeggen en hij gaat iets anders zeggen'. (Participant 13)

Wij hadden wel wat Kosovaarse tolken hier, maar dat is ook wat schaamte. Onze Kosovaarse community hier is heel close, dus iedereen kent elkaar en als iemand dan moet komen tolken over jouw financiële situatie... Belgen hebben toch ook niet graag dat jouw buurman jouw situatie weet? (Participant 14)

Wanneer er meerdere kinderen in het gezin zijn, is er vaak één iemand die meer vertaalopdrachten doet dan de anderen. Dit is bij deze participanten niet altijd de oudste, maar wel degene die het best Nederlands spreekt. Bijvoorbeeld: de oudste zoon in het gezin van participant 11 is niet naar school geweest in België en beheerst de taal minder goed dan de tweede zoon die wel naar school is geweest en zo sneller Nederlands heeft geleerd. De oudste zoon vertaalt bijgevolg nooit. Daarnaast worden jongeren soms ook 'uitgekozen' door de ouder(s) omdat ze hem of haar meer vertrouwen of omdat ze gaandeweg meer kennis hebben vergaard over bijvoorbeeld administratie. In een gezin met meerdere kinderen die even goed Nederlands kunnen, maken de kinderen afspraken over wie zin en tijd heeft om de ouders te vergezellen.

Mijn kleine broer spreekt nog niet zo goed Nederlands en mijn oudere broer, die zit in de universiteit in Mechelen, hij studeert daar. Dus ik moet altijd met haar gaan. (Participant 15)

Nee, het is altijd ik. Want ik ben de oudste en ik weet meer dan hem, zoiets. Het probleem was, hij kan Nederlands spreken, maar hij kent niets van papieren of zo. Van in het begin heb ik alles gedaan dus ik moet altijd verder blijven doen, tot nu toe. (Participant 16)

De vertaalopdrachten die jongeren moeten doen zijn, zoals blijkt, heel erg uiteenlopend en uitdagend, en voor alle jongeren vergt deze rol de grootste inspanning.

1.2. Culturele bruggenbouwer

Deze rol was moeilijker uit te leggen aan de jongeren, omdat het een minder afgebakende en meer abstracte rol is. Participanten gaven wel aan dat ze moesten uitleggen hoe je de bus neemt, naar de winkel gaat, wat er gebeurd was in het nieuws, hoe je je moet gedragen op een afspraak... Het viel op dat niet alle jongeren de Belgische cultuur, systemen en gebruiken moesten uitleggen aan hun ouders. Binnen gezinnen met meer financiële middelen, namen de ouders vaker zelf initiatief om de Belgische samenleving te verkennen. Andere jongeren gaven dan weer aan dat hun ouders wel betere dingen te doen hadden dan te leren hoe het gastland in elkaar zit.

Maar bij ons is dat niet zo. Mijn vader werkt soms van 8 uur tot 18 uur. Dus hij heeft gewoon geen tijd daarvoor. En mijn vader is 56 jaar en mijn moeder is 46 jaar, het klinkt een beetje raar, maar het interesseert hen niet echt veel. Die zijn oud, over een cultuur leren is hun ding niet. (Participant 11)

Voor deze jongere, die eerst vier jaar alleen woonde vooraleer zijn ouders aankwamen, was deze rol extra uitdagend.

Ik doe dat ook te vaak, als ze bij mijn schoonbroer en zus willen gaan, zoeken welke bus zij moeten nemen, waar ze moeten afstappen, dus ja ik leg bijna alles uit. In de eerste periode was ik daar bijna 24 uur mee bezig. Naar waar gaan ze? Naar de winkel? Ik ga mee om te tonen hoe bancontact werkt of cash, hoe ze moeten betalen, in de rij staan... Wij eten geen varkensvlees dus ik moet ook tonen welk vlees van varken is, welke van kip en welke is een andere soort. Het was een echte job! (Participant 3)

Eén jongere (P2) zei dat haar ouders meer over de cultuur weten dan zijzelf, omdat haar ouders vaak spreken met andere Irakese families die hier al langer wonen en veel gewoontes van het gastland kennen. Een andere participant stelde dat zijn ouders veel geleerd hadden op het moment dat ze in contact kwamen met Belgische mensen.

Ik transfer gewoon de informatie naar mijn ouders. En mijn moeder, in 2019 startte ze met werken en dan heeft ze echt Belgische mensen gezien. Ze werkt als poetsvrouw, dus echt binnen in huis, ze heeft veel mensen leren kennen. Dat was echt leuk voor haar, zo van, vandaag is er een feestje, dan weet ik wat ik moet doen, een kaartje sturen of iets geven. (Participant 16)

1.3. Financiële ondersteuner en administrator

Slechts vijf van de zestien jongeren zegt regelmatig geld af te staan aan het gezinsinkomen. De andere elf jongeren werken niet of hoeven niet bij te dragen. De meeste jongeren die bijdragen aan een gezinsportefeuille vinden het geen probleem, omdat ze op een of andere manier het geld terugkrijgen. Ze beseffen meestal ook dat hun ouders het geld echt nodig hebben en accepteren de situatie.

Het is eigenlijk [als ik werk] voor het hele gezin... Want hier, iets in de portefeuille is voor iedereen. Het gaat niet dat ik een leefloon krijg en dat dat voor mij alleen is. Nee, iedereen hier heeft werk en doet dat geld in die portemonnee. Wil je iets kopen? Ga maar gewoon kopen. Niemand zegt wat we moeten doen met dat geld. (Participant 3)

Ze geven het op een bepaalde manier toch aan mij, maar niet direct. Het is zagezegd voor het hele gezin, maar het komt toch terug naar mij. (Participant 10)

Eén jongere woont reeds enkele jaren alleen en moet niet meer bijdragen aan het gezinsinkomen. Zijn ouders verwachten nu wel dat hij geld opstuurt naar zijn familie in zijn thuisland.

Dan na 2020 begon ik met werken, ik krijg een echt loon. Dus ik moet zeker betalen, maar niet voor mijn ouders. Want zij hebben nu genoeg geld want mijn moeder werkt. Ik moet geld sturen naar mijn zus, ik heb een zus in Syrië. Soms is het ambetant... Ik betaal eerst mijn eigen facturen en dan ga ik een bedrag sturen. Je moet altijd rekening houden met deze maand moet ik zoveel sturen, de volgende maand zoveel. En als je extra geld krijgt, zo van belasting of besparen, dan moet je dat echt doorsturen. (Participant 16)

Niet iedere jongere hoeft dus bij te dragen aan het gezinsinkomen. Deze participant moet zich concentreren op zijn studies en een job zou voor te veel afleiding zorgen.

Nee [ik moet niet werken] omdat mijn mama heel erg gefocust is op school. Het belangrijkste is school. Toen ik 18 werd, ik was afgestudeerd en ik wist niet wat ik ging doen, ik ging gewoon iets doen van een job voor een jaar of zo en dan zien of ik een opleiding ga volgen. Maar zij zei: 'Nee, zoek nu op wat je wil doen en dan later kan je werken.' Dat vond ik wel fijn en ja goed dat ik die druk niet heb. (Participant 13)

De rol van financiële ondersteuner en administrator heeft naast het bijdragen aan het gezinsinkomen, ook betrekking op het bijhouden van alle administratie, zoals facturen, bankzaken en officiële documenten. Deze jongere herinnert zich nog dat ze al vroeg haar papa vergezelde naar de bank en zo op de hoogte was van de financiële situatie van het gezin.

Ik betaalde al op jonge leeftijd de facturen samen met papa en ik wist dan ook hoeveel er overschoot. Ik weet nog dat ik mee ging naar ING, naar de automaten. (Participant 14)

Zeker in de eerste maanden in het gastland vergt deze rol enorm veel tijd en energie van de jongeren. Volgens een jongere (P5) is dit zo moeilijk omdat ze in het thuisland niet zo'n uitgebreid bureaucratisch systeem hebben als in België en dit dus nooit geleerd hebben.

1.4. Surrogaatouder en verzorger van siblings

In gezinnen waar veel kinderen aanwezig zijn, worden jongeren gevraagd om voor hun broers en zussen te zorgen. De taken variëren van eten geven, verzorgen, het huiswerk maken tot het begeleiden van en naar school.

When I came, Jaykob was a baby so he didn't eat normal food, so I made sure that after I cooked a meal for everybody, I would give him his milk and cereals, change his diapers, bath him, I feed them, make sure they've done their homework. If I'm home and if there's nobody around, even if there is somebody, I go and pick them up from school, I take them to school every morning. (Participant 1)

Ik was 15 jaar en dat was in het begin heel moeilijk, zonder mijn mama. Ik was nog klein. Ik kon niets doen, letterlijk niets. Ik was met mijn papa alleen. Hij kan ook niet zo veel doen thuis, dus ik heb van toen ik 15 jaar was alles moeten doen voor mijn broer en zus, eten klaarmaken, soms voor school, ik moet hen naar school brengen, terug halen en ook zelf naar school geraken. (Participant 12)

Onder de participanten namen meisjes het vaakst deze rol op, maar dit was niet altijd de oudste dochter. Ook de individuele kenmerken van de jongere spelen mee, alsook de keuze van de ouder(s).

Ja altijd eigenlijk [zorg ik voor mijn broers en zussen]. Zelfs meer dan mijn zus. Mijn zus houdt niet echt van kinderen. Dus is het altijd aan mij. Ik heb net mijn zusje gedoucht, ja, ook eten gegeven. Alles. (Participant 10)

Vooraf de jongens zeggen dat ze al veel dingen buitenshuis doen, en daarom niet hoeven te babysitten.

Ik ben bezig met administratiewerk, bank, verzekeringen, maar ik ga niet babysitten of zo. (Participant 11)

Het merendeel van de geïnterviewde jongeren had weinig broers of zussen, en indien die er wel waren, waren die al oud genoeg om voor zichzelf te zorgen. Deze rol werd dan ook niet als erg zwaar gepercipieerd door de participanten.

1.5. Emotionele ondersteuner

Sommige jongeren hebben een erg goede relatie met hun moeder en zijn dan ook het eerste aanspreekpunt wanneer de moeder zich zorgen maakt of met een probleem zit.

Als er thuis een probleem is, dan voel ik dat mijn moeder vaak bij mij komt. Dan vertelt ze hoe ze zich voelt. Ik heb een goede connectie met mijn moeder, een heel goede dus onze relatie is wel een speciale. (Participant 11)

Niet iedere jongere is de rots in de branding voor de ouders. Drie meisjes en drie jongens zeggen dat hun ouders niet naar hen komen voor emotionele steun. Twee meisjes vertellen dat ze zich daar niet comfortabel bij voelen, een ander zegt dat dit te wijten is aan haar cultuur.

Ja, ik en mijn andere zus [doen dat], mijn oudste zus die hier is. Ja, zij meestal, ik niet zo veel. Omdat ik weet niet wat ik moet zeggen, ik heb niet zo veel ervaring. (Participant 12)

Ik ben eigenlijk niet echt voor bij die dingen [emotionele steun bieden], allé ik ben... Ik weet eigenlijk niet wat ik op de situatie moet zeggen of welk advies ik moet geven. Dus ik ga niks zeggen. Beter dan als ik iets fout zeg of het niet de juiste plaats is. (Participant 6)

Nee, bij ons is het niet zo. Want in Afghanistan waren de mensen niet zoals hier. Als zij hulp willen bijvoorbeeld, de moeder komt niet naar haar dochter en zegt: 'Ik wil met jou praten', dat gebeurt niet zo veel. (Participant 9)

Voor enkele jongeren is het vaak een erg zware opgave om emotioneel beschikbaar te zijn voor hun ouders.

Ja, als iemand verdrietig is, niet alleen mijn mama, maar iedereen, dan lopen er ook tranen over mijn wangen. Verdriet is te moeilijk voor mij. Ik kan niet iemand verdrietig zien, dan wordt het ook te moeilijk voor mij. Maar voor mijn mama doe ik mijn best. (Participant 3)

Dat is echt super moeilijk, zeker nu mijn papa overleden is. Mijn mama is wel een pittige madam die niet zo snel haar emoties zal tonen maar ik merk wel dat ze soms nood heeft aan een babbel, maar ergens durf ik dan niet om een onderwerp te openen omdat ik dan zelf zal moeten graven in die emoties, ik heb daar dan niet echt veel zin in. (Participant 14)

Twee jongeren verklaren dat de emotionele steun vaak een éénrichtingsverkeer is: de ouders komen naar hen met al hun zorgen, maar de jongeren hebben zelf geen plek om hun eigen emoties te uiten.

Iedereen komt bij mij terecht omdat ik een heel meelevend en emotioneel persoon ben. Ik neem direct die emoties, die last op mij. Dat is raar om te zeggen, maar ik heb die plaats voor een lange tijd niet gehad, tot vorig jaar, om zelf opluchting te hebben. Dus het is heel moeilijk. Jij bent degene die alles hoort, die alles draagt, met liefde en plezier weliswaar, maar toch geen uitgangspunt hebt van daar wil ik het leggen. (Participant 7)

Mijn moeder zeker want ja, door dat ik met mijn moeder naar hier kwam, dat heeft onze relatie sterker gemaakt. We zijn beste vrienden. (...) Maar zeker ja, ik ga dat altijd met iedereen bespreken. Als zij problemen hebben, heb ik ook een probleem. Maar mijn problemen hebben zij niet. Het is langs één kant. (Participant 16)

Deze rol, die weliswaar minder tijd in beslag neemt dan bijvoorbeeld de rol taalmakelaar, legt voor enkele jongeren duidelijk een grote druk op het psychisch welzijn.

1.6. Bemiddelaar in familieconflicten

In de literatuurstudie werd sterk benadrukt dat deze rol vaak weggelegd is voor de oudste zoon en in enkele gezinnen is dit ook effectief zo. In een ander gezin, waar een meisje het oudste kind is, nam zij deze rol op. In nog een ander gezin nam de tweede oudste zoon deze rol op. Het is dus helemaal niet zo dat in elk gezin per se de oudste zoon deze rol opneemt, er zijn met andere woorden nog veel andere factoren die meespelen.

Ja, we hebben ook zo'n familieproblemen. Mijn zus [die nog in het thuisland woont] wil afscheid nemen van haar man, en ik moet dat oplossen. Ik moet dat met mijn ouders bespreken. Ja, dat wordt zeker van mij verwacht. Ik ben de oudste, ik ben wijzer dan mijn broer. Ik heb genoeg ervaring in het leven, dus ik moet dat zeker bespreken. (Participant 16)

Mijn rol in de familie hier is als advocaat. Elke ruzie die ze hebben... Mijn grote broer is twee maanden geleden getrouwd, maar daarvoor had hij te veel problemen. Hij spaart niet, doet niets, hij studeert niet en werkt niet. Hij doet niets en wil toch trouwen en vraagt hulp of geld

en dan worden mijn ouders boos, ze vonden het meisje niet oké. Er kwamen veel en grote problemen. Mijn deel was daar om advocaat te zijn. Beetje calm down, ik laat hem spreken, wat voelt hij. Dan probeer ik met mijn ouders te spreken, dan terug naar mijn broer. Dus ik werk hier als advocaat. (Participant 3)

In dit gezin, waar de vader overleden is, neemt het oudste kind nu de rol van bemiddelaar op, ook al woont ze niet meer thuis. Deze participant is vrouwelijk, wat opnieuw bewijst dat het niet altijd de oudste zoon hoeft te zijn.

Ik heb nu die taak omdat ik niet meer bij mama woon, merk ik wel dat sinds mijn papa overleden is, is de gezinsdynamiek veranderd, minder communicatie tussen mijn broer en mama. Mijn mama wil heel veel communiceren en mijn broer wil gewoon zijn eigen ding doen. Dus dan bemiddel ik wel, zo van: 'Goh, geef mama eens niet het gevoel dat ze niet bij jou terecht kan, doe eens iets voor haar, wees eens een avond thuis...'. Dus op dat vlak heb ik wel het gevoel dat ik nu meer moet bemiddelen. Maar toen mijn papa leefde had ik dat totaal niet, ik denk dat hij toen al die rollen op zich nam. (Participant 14)

Slechts drie jongeren verklaren dat ze nooit tussenkomen in familieruzies. Ze vertellen alle drie dat ze niet zo'n soort relatie met hun ouders hebben en dat ze zich buiten het conflict willen houden.

1.7. Overdrager van cultureel erfgoed

Deze rol is opnieuw iets abstracter aangezien ze over cultuur, waarden, normen en tradities gaan. Iets meer dan de helft van de jongeren geeft aan dat ze druk voelen om hun eigen cultuur in stand te houden. Het gaat dan vaak over het blijven spreken van de moedertaal of het blijven praktiseren van het geloof. Toch is er vaak ruimte om te onderhandelen of volgen de jongeren hun eigen weg. Bij één participant gingen daar stevige discussies aan vooraf, de ouders van de twee participanten hieronder waren makkelijker te overtuigen.

Zeker, er zijn dingen... Die ze willen dat ik houd van Syrië, zoals dingen die ze doen in een normaal gezin. Maar ik doe dat bijna niet. Zij zeggen dat gewoon, maar als ik dat doe of niet... Ik moet dat zelf kiezen. Ze herhalen het één keer of 100 keer, maar ze kiezen niet voor jou. Ze gaan je niet verplichten. (Participant 3)

Dat trouwen... ik ben opgevoed met het idee dat ik niet mag trouwen met een niet-Kosovaar. Ik heb wel een Belgisch lief, maar dat vond mijn mama wel oké omdat hij katholiek was opgevoed. (Participant 14)

In het gezin van participant 7 mocht er thuis geen Nederlands gesproken worden, uit angst om de eigen Perzische cultuur te verwaarlozen.

Ja, in het begin hadden we zoiets van: 'Wij gaan thuis Nederlands oefenen'. En mijn pa zei: 'Ja maar spreek dan af met je vrienden, stuur sms'jes tot middernacht met meisjes, jongens, maar thuis gaan we Perzisch praten en zoveel mogelijke Perzische uitdrukkingen gebruiken en naar Perzische televisie kijken'. (Participant 7)

Andere ouders willen dan weer dat er thuis net meer Nederlands wordt gesproken, om zo een betere toekomst voor het kind te kunnen garanderen.

Nee, zij willen niet veel Arabisch praten. Zij willen dat wij thuis ook Nederlands praten. 'Wij wonen hier, dus jullie moeten Nederlands spreken', zeggen ze. (Participant 2)

Ook enkele jongeren vinden het intrinsiek belangrijk dat ze de taal blijven spreken en de cultuur in stand blijven houden.

Bijvoorbeeld de taal, onze moedertaal, is een moeilijke taal maar wij hebben geluk gehad dat, overal waar we geweest zijn, was er een commune van Rwandezen. Want ik ken andere jongeren uit Rwanda die ook vluchteling zijn en onze taal totaal niet kennen. Ik vind dat heel jammer, want dat is wie je bent. Daarom wil ik dat mijn kinderen dat later ook kunnen leren. (Participant 13)

Ja, ik zou het een schande vinden voor mijzelf [als ik de cultuur zou verwaarlozen]. We hebben zelfs een uitdrukking in Perzisch: 'Het is niet omdat je van je paard gevallen bent, dat je niet meer naast je paard kan wandelen'. Dus het is niet omdat we verhuisd zijn, of ver zijn van huis, dat we dat niet meer kunnen meedragen. (Participant 7)

1.8. Rolmodel

Deze laatste rol omvat het zijn van een rolmodel voor jongere broers of zussen. Ouders stellen soms hoge eisen aan de oudste kinderen, opdat de jongere kinderen hun gedrag zouden volgen. De meeste jongeren rapporteren geen druk om excellent te presteren, maar zeggen wel dat hun ouders van hen verwachten dat ze hun best doen.

Ja, dat hebben wij thuis [dat ik het rolmodel moet zijn]. Ook omdat we kleine broertjes hebben, proberen we alles goed te doen zodat zij het leren van ons [mijn oudste zus en ik]. Dus wij proberen hun altijd te zeggen: 'Doe zo, doe zo' zodat ze geen slechte dingen leren. (Participant 10)

De eerstgeborenen jongeren voelen wel meer druk dan jongeren die lager op de geboorterang staan.

Het wordt zelfs gezegd. Gewoon zonder problemen zeggen ze dat. Zij zeggen: 'Jij moet de voorbeeldige zijn'. (...) Vooral op studies ben ik als voorbeeld. (...) Nu, op mijn broer zijn eerste jaar op de universiteit, heeft hij zes herexamens van de zes. Dat heb ik zelfs niet gehad. Op mijn 1ste jaar had ik van vijftien examens, zeven herexamens. (...) Toen was ik buitengesmeten van thuis en moest ik bij mijn oma slapen. Mijn broer, hij heeft drie uur gezaag gehad, hij vond dat al erg. En dat is het. Daar stopte het. (...) En ik vergeleek dat met mezelf, ik ben vier dagen buitengesmeten, heb de ganse zomer niets anders gedaan dan studeren. En hij kon drie uur later gewoon series kijken. Dan had ik zoiets van: 'Echt niet eerlijk.' (Participant 7)

Ja, die druk is er wel, want ik herinner mij toen ik 18 werd en ik wou op kot gaan wonen, dat zij dan zei: 'Je moet wel oppassen want wat jij doet, jouw broer gaat dat ook doen'. Het is wel een beetje waar. Dat zij bepaalde dingen van mij aanzien en ook doen. Maar dat is niet 100% alles, zij gaan mij niet volgen, dat niet. Maar ze nemen wel een aantal dingen van mij over. Die druk is er wel, dat ik de juiste dingen moet doen, niet falen gewoon. (Participant 13)

Enkele andere jongeren benadrukken dat ieder kind zijn eigen talenten heeft en dat je de kinderen niet zomaar met elkaar mag vergelijken, of het ene kind boven het andere mag stellen. Uit de interviews kan afgeleid worden dat ouders dit niet altijd mee in rekening brengen. Indien ouders dit negeren en toch druk leggen op de eerstgeborene, zoals in het voorbeeld hierboven, ervaren de jongeren soms stress om het juiste gedrag te stellen.

2. “Ik wil niet egoïstisch zijn”

Een evenwicht zoeken tussen het eigenbelang en het belang van het gezin

De rode draad die doorheen alle interviews loopt, is de spanning tussen het eigenbelang en het belang van het gezin. Jongeren geven aan dat hun eigen (psychosociaal) welzijn onder druk staat omwille van de vele rolopcodes. Echter voeren ze deze rollen vaak uit zonder klagen, omdat ze erg loyaal zijn tegenover hun gezin. Hun ouders hebben vaak veel opgeofferd om hun kinderen alle kansen te geven. De jongeren voelen zich bijgevolg verantwoordelijk om de kansen die ze krijgen met twee handen te grijpen. Daarbij willen ze iets terugdoen voor hun ouders, want hun geluk komt bij velen op de eerste plaats.

2.1. Een opoffering, maar met dankbaarheid in ruil

In het vorige deel werd al geschreven dat jongeren erg veel rollen opnemen en dat deze heel wat tijd en energie kosten. Jongeren hebben het gevoel dat ze soms geen tijd kunnen maken voor zichzelf, waardoor ze de rolopcodes als een opoffering zien. Bij elke keuze die de jongeren maken, wordt eerst gedacht aan wat de gevolgen ervoor zijn voor het gezin. Deze participant wil graag zijn motorrijbewijs halen, maar geeft zijn droom op om zijn gezin van dienst te kunnen zijn.

Nu moet ik voor mijn autorijbewijs studeren. Ik wil dat niet echt doen, ik haat auto's. Ik wil met de motor rijden, maar ik kan dat niet doen, door mijn ouders. Niet dat ze zeggen tegen mij: 'Jij moet dat doen'. Het komt van mijzelf. Als ik een motor heb, kan ik niet met mijn ouders naar buiten gaan. Een motor is voor twee personen, maar de auto is echt voor vier, we kunnen allemaal naar buiten, naar Brussel of zo. Daarom ga ik nu toch voor mijn rijbewijs B studeren. Ik wil niet egoïstisch zijn want we zijn gewoon met vier hier, zij zijn mijn familie. (Participant 16)

Deze jongens vertellen expliciet over een gebrek aan vrije tijd om hobby's uit te oefenen. Door de weinig beschikbare tijd of de planning die plots kan wijzigen, kunnen ze zich er niet toe verbinden om elke week van de partij te zijn. Nochtans kan sport een uitlaatklep zijn om even tot rust te komen of stoom af te blazen.

Ik ben dus een taekwondo speler, ik heb een rode riem. Ik ging elke dag gaan trainen, dat was meer dan een hobby voor mij. We gingen naar wedstrijden ook, maar dat is voorbij. Ik

doe het niet meer, ik heb geen tijd meer ervoor. Ik vind het heel spijtig want ik was er heel goed in. Taekwondo zelf, dat is iets om mij tot rust te laten komen. Dat was een pil voor mij, een medicijn. Maar ik had geen tijd meer ervoor. Het is nu allemaal weg, het is nu te laat. Ik ga nu niet terug gaan trainen. (Participant 11)

Vroeger was ik een voetbalspeler in Wallonië, maar nu niet meer. De enige reden ervoor is dat ik geen tijd meer heb. Nu kan ik tijd maken, maar ik ben er niet zeker van dat ik kan gaan. Dus er zijn dingen, die komen gewoon. Bijvoorbeeld, ik zie je morgen om 14 uur, maar ik weet niet wat er gaat gebeuren met mij morgen om 14 uur. Misschien moet ik met mijn tante naar de dokter of zo. Ik kijk altijd naar het voetbal, dat is 's avonds om 21 uur. Zij weten dat zij niets moeten vragen als ik voetbal kijk. Dat is het enigste ding, 's avonds, niemand zal iets vragen. (Participant 5)

Jongeren die reeds over een ruim netwerk van vrienden beschikken, geven aan dat ze maar weinig kunnen afspreken met hen omdat de ouders voortdurend de hulp van de jongere nodig hebben. Voor anderen hebben de roltnames dan weer geen invloed op hun vrije tijd of sociaal leven, omdat ze niet deelnemen aan georganiseerde vrijetijdsbesteding of nog geen groot netwerk hebben opgebouwd, kunnen ze zelf inplannen wanneer ze tijd voor zichzelf nemen.

Ik heb tijd altijd [voor mezelf]. Ik kijk alleen tv-series dus ik heb tijd om dat te doen.
(Participant 4)

Ondanks de opofferingen voelen de meeste jongeren genoeg dankbaarheid en waardering van hun ouders, wat ze de moed geeft om door te zetten. Nochtans is een 'dankjewel' voor sommige jongeren niet nodig, maar helpt het wel om de roltnames positiever te ervaren. Op een of andere manier wordt de jongere ook wel beloond voor zijn inspanningen.

Ja, zeker [zeggen zij dankjewel]. Dat helpt zeker, maar volgens mij heb ik dat niet nodig. Ik doe dat van mij zelf, ik wil gewoon echt niet egoïstisch zijn. Ik begrijp de situatie hier, we zijn hier gewoon met vier in een vreemd land voor ons. (Participant 16)

Nee zij zegt altijd dankjewel. Ook als ik iets wil, zal zij alles kopen voor mij. Niet alles maar, als ik iets wil, dan koopt ze het. Als ik haar help, krijg ik dat terug. (Participant 4)

In het gezin van deze jongere werd niet veel dankbaarheid getoond, omdat het voor zowel de moeder als de zoon 'normaal' was dat de jongere deze taken opnam. Wanneer de jongere hier achteraf op terugkijkt en de vergelijking maakt met Vlaamse leeftijdsgenoten, beseft hij echter dat het helemaal niet normaal is wat hij allemaal doet.

Nee [ze toonde niet echt dankbaarheid], maar ik verwachtte dat niet van haar. Ik weet niet of dat taboe is in onze cultuur, maar zo je kind waardering of complimenten geven, gewoon een goeie band hebben met je kind, dat bestaat niet bij ons. Dat was niet nodig ook. Maar nu ik erop terugdenk, denk ik: 'Oké, het was wel nodig'. Dan had ik wel een goed gevoel, zo van 'Ik wil dat nog eens doen'. (Participant 13)

2.2. Formeel leren komt in het gedrang, maar veel informele leerkansen

Een belangrijke opmerking om te maken is dat jongeren soms afwezig zijn van school en daarbij minder kansen krijgen tot formeel, schools leren. Deze participanten ervaren negatieve gevoelens omtrent schoolgaan en studeren, omwille van de andere verantwoordelijkheden in het gezin.

Allé, ik wil eigenlijk, soms word ik boos. Allé, soms toen ik bijvoorbeeld veel studeerde, en zij wilden op hetzelfde moment bijvoorbeeld een afspraak of iets moeten vertalen. Allé, ik ben de enige die kan helpen vertalen. (...) Ja, dat komt eigenlijk allemaal door elkaar en dan kan ik me gelijk niet concentreren. (Participant 6)

Yes, a year ago. When I leave for my Dutch classes, I sometimes miss my bus because of me putting them at school so yeah. (...) I had to wait for an hour. I would have to call the teacher and let her know, this is what happened, I missed the bus, so I'll be late.
(Participant 1)

Vroeger wilde ik heel graag nog ergens anders gaan wonen, in het buitenland of een buitenlandse stage doen en dat kon ik nooit doen, net omdat ik niet zo lang weg kon zijn van mama. (...) Ik legde altijd de schuld bij mezelf [als ik mijn huiswerk niet had gemaakt], alsof ik het gewoon vergeten was of slordig was, terwijl dat totaal niet zo was. Dat was puur omdat ik met andere dingen in mijn hoofd bezig was, andere zorgen had waardoor ik mij niet kon focussen. (Participant 14)

Deze jongere, die twee jaar in een leefgroep woonde voor hij herenigd werd met zijn ouders, vertelt dat hij van studierichting moest veranderen omdat hij geen tijd meer had voor school.

Ik deed twee jaar ASO, twee jaar BSO, waarom is dat denk je? Twee jaar woonde ik in een leefgroep, ik moest niets doen. Gewoon studeren, naar school gaan en verder doen met mijn leven. In 2017, 2018 en 2019, dat waren de jaren dat ik het meeste moest doen. Ik had geen tijd om naar school te gaan, of ja om te studeren. Ik was vaak afwezig, waardoor ik niet kon slagen. Dat was echt een probleem op school want ik moest elke dag naar het stadhuis, naar banken, naar verzekeringen... Ja, als ik niet veel moet doen, heb ik wel tijd om normaal te kunnen leven, maar als ik dan tien dingen per dag moet doen, is dat wel moeilijk voor mij. Ik was dan 15 jaar, dat is wel een beetje heftig. (Participant 15)

Eén jongere moest zelfs volledig stoppen met school, nadat hij te vaak afwezig was vanaf het moment dat zijn ouders in België aankwamen. Daarvoor had hij enkele jaren alleen gewoond.

Ik ben sinds twee weken gestopt met studeren, want ik krijg wel een moeilijke situatie want mijn ouders zijn net gekomen, zij zijn hier sinds 2 maanden. En ik moet veel papieren in orde brengen, afspraken maken, dus ik kan niet meer naar school gaan, want ik was te veel afwezig. (Participant 3)

Er werd verder ook gepeild naar de reactie van de leerkrachten wanneer een jongere afwezig is. Meestal hebben de leerkrachten begrip voor de situatie – jongeren dienen soms een briefje in met het bewijs van waar ze waren –, maar één jongere had toch wat problemen.

Zij doen moeilijk wanneer ik zeg dat ik een afspraak heb voor mijn moeder of wanneer ik naar het gemeentehuis moet voor mijn identiteitskaart. Dan zeggen ze: 'Jij kan dat in de namiddag doen, of op woensdag'. Maar soms regel ik de afspraken niet. In het gemeentehuis geven ze een afspraak en zeggen ze dat jij dan moet komen. Dan heb je geen keuze. De leerkrachten maken het mij altijd moeilijk, zij zeggen altijd: 'Het is jouw taak niet, jij moet dat niet doen'. Ik zeg: 'Ja, zij zijn mijn ouders, ik kan ze niet zomaar laten'. Maar als de afspraak voor mij is, dan is het geen enkel probleem. (Participant 12)

Een vierde van de jongeren heeft echter nog nooit school gemist omwille van andere afspraken. Hun ouders vinden school erg belangrijk en proberen dan ook om afspraken op andere momenten te plannen.

Als ik iets moet vertalen voor mijn familie en ik heb een afspraak of school, dan ga ik eerst naar de afspraak en niet met mijn familie. Mijn moeder zegt altijd tegen mij dat ik eerst moet studeren. Dat is de eerste stap en daarna mijn familie. (...) Mijn mama zegt: 'Jullie zijn naar hier gekomen om te studeren en verder te gaan'. (Participant 8)

Uiteraard mogen we niet vergeten dat niet alle rolopnames enkel kommer en kwel zijn. Alle jongeren erkennen dat ze door de vele verantwoordelijkheden heel wat geleerd hebben, en nog steeds bijleren. Formeel leren komt bijvoorbeeld in het gedrang wanneer jongeren school missen, maar in ruil verwerven ze erg veel informele kennis die niet op school aangeleerd kan worden. Het gaat dan over het openen van een bankrekening, het afsluiten van een ziekteverzekering, weten wat je moet doen als je werk zoekt, een woning zoekt, enzovoort. Jongeren verwerven tevens sociale vaardigheden, zoals efficiënt communiceren en zorg dragen voor broers en zussen.

Ja ik leer ook hoe ik met kinderen moet omgaan dus ik leer ook al iets goed voor later. Het is altijd een voordeel voor mij, ik weet nu ook goed hoe ik met een kind moet omgaan en praten en zo. (Participant 10)

Daarnaast merken enkele jongeren op dat ze nu klaar zijn voor het volwassen leven, omdat ze al heel wat taken hebben uitgevoerd die volwassenen ook moeten doen. Ze kunnen nu zelfstandig hun leven uitbouwen, zonder al te veel hulp van een sociaal assistent waar zij, in tegenstelling tot vandaag, wel nog beroep op moesten doen tijdens hun eerste maanden hier.

Ik voel dat ik meer voorbereid ben op het volwassen leven, op de volwassen wereld. Nu weet ik alles. Ik weet hoe je een bankrekening moet aanvragen, hoe je naar het stadhuis moet gaan, werk moet zoeken, een bedrijf moet opstarten... Nu weet ik het allemaal. (...) Nu weet ik hoe ik met geld moet omgaan en dat je verantwoordelijk moet zijn. Dus dat gaat me zeker helpen in de toekomst. (Participant 11)

Ook op het vlak van Nederlands leren jongeren erg veel bij door de vele vertaalopdrachten.

Nee, in het Nederlands of zo, om te spreken en helpen, ik vind dat tof. Ik maak mijn Nederlands wat sterker en ik blijf oefenen. Anders tijdens de zomer, als ik geen Nederlands spreek, kom ik in september op school en denk ik: 'Hé ik ben de taal vergeten'. Dus ik vind dat wel leuk om te blijven oefenen. (Participant 12)

Eén jongere zegt dat de vele rolopcodes hem een voordeel zullen opleveren wanneer hij de Belgische nationaliteit wil aanvragen. Hij heeft immers van jongs af aan geleerd hoe België in elkaar zit en beschouwt zichzelf als goed ingeburgerd. Enkel de jongeren die eerst een periode alleen in België hebben gewoond zonder gezin, zeggen dat ze niet veel hebben bijgeleerd wanneer ze voor hun ouders moesten zorgen, omdat ze alles zelf al hadden moeten uitzoeken.

2.3. Een grote verantwoordelijkheid, maar met inspraak

Uit de voorgaande topics werd reeds duidelijk dat jongeren veel rollen opnemen en zich ook verantwoordelijk voelen voor het welzijn van het ganse gezin. Hieronder gaan we kort wat dieper in op dit gevoel. Jongeren vertellen dat ze in België veel meer verantwoordelijkheden hebben dan in het herkomstland. Vooral omwille van de taal nemen jongeren taken over die voorheen door de ouders werden uitgevoerd.

Ja, natuurlijk [heb ik meer verantwoordelijkheid]. In Iran heb ik niks gedaan. In Iran moest mijn vader alles doen en regelen. Maar toen ik naar hier kwam, moest ik alles doen en regelen en leren hoe ik dat moet doen. En mijn ouders kwamen en ik moet ook alles doen en regelen. Mijn vader kan eigenlijk niets doen door de taal, maar in Iran was hij verantwoordelijk voor alles. (Participant 9)

Onze ouders doen allemaal hun best om zo veel mogelijk te doen, maar ik kan mijn moeder of vader niet alleen naar de bank sturen. Dat kan ik gewoon niet doen, want hoe gaan zij kunnen communiceren, hoe gaan ze het snappen? Dat gaat gewoon niet lukken. Dus het is mijn verantwoordelijkheid om met hen te gaan en alles in orde te brengen. (Participant 11)

Twee jongeren erkennen dat ze snel volwassen zijn moeten worden en dat dit een grote druk op hun schouders legde.

Ja, vanaf ik vertrokken ben vanuit Syrië toen de oorlog begonnen is, voel ik mij volwassen. Van toen moet ik opletten naar mijn broer of zus, als zij iets willen van buiten dat ik moet meegaan. Want als er iets gebeurt zijn ze alleen op straat. Van toen ik heel klein was ben ik verantwoordelijk geworden en volwassen geworden. (Participant 12)

Wij zijn rap volwassenen moeten worden. Ik heb niet het gevoel dat ik een zorgeloze kindertijd heb gehad. Zo spelen in een park, gewoon rondlopen en vuil worden, dat kon ik gewoon niet. Ik was altijd zo gereserveerd, zo van: 'Ik mag niet vuil worden anders moet mama dat straks wassen'. (Participant 14)

De verantwoordelijkheid gaat vaak gepaard met de rol van vertaler en boodschapper van goed, maar ook slecht nieuws. Deze jonge vrouw getuigt hoe ze in het ziekenhuis aan haar eigen vader de medische procedures moest uitleggen. Vanzelfsprekend is dit een enorm zware taak, waar geen enkel kind mee geconfronteerd zou mogen worden.

Mijn papa kreeg kanker. (...) De dokter had het uitgelegd aan hem wat ging gebeuren, maar het was dan mijn verantwoordelijkheid om de procedures uit te leggen. (...) Dan kwam de anesthesist om uit te leggen: 'Als het niet meer gaat, zijn er twee opties: euthanasie of palliatieve sedatie'. Ik kende die woorden wel, maar dan moet je dat uitleggen want papa moest toestemming geven. Ik moest dat vertalen van: 'Oké kijk, als het niet meer gaat, krijg je een spuitje en ga je niet meer wakker worden. Ofwel een spuitje en word je wat verdoofd'. Dat moest ik allemaal vertellen. Dat was het moeilijkste wat ik moest doen bij die verantwoordelijkheid. (Participant 14)

Vele jongeren hebben het gevoel dat ze geen andere keuze hebben. Ze zijn de enigen die de taal kennen en dus ook de enigen die hun ouders kunnen helpen. Ze hebben met andere woorden geen andere optie. Toch zijn er twee participanten die de vele taken niet zouden willen overlaten aan iemand anders. Ze willen tonen dat ze het alleen aankunnen, of zijn erg beschermend tegenover hun gezin. Loyaliteit is dan ook een thema dat vaak werd aangesneden tijdens de interviews.

Ja, niemand anders mag iets doen voor hen, want ja, ik voel me niet goed als iemand iets doet voor mij of voor mijn familie hier. Ik krijg zo een gevoel van: 'Waarom? Waarom moet hij helpen? Kan ik dat niet? Vertrouwen zij mij niet?'. Ik ben hun zoon, ik ben hier, woon hier met hen dus ik moet het doen. Ik heb geen hulp nodig. (Participant 3)

Nee, dat zou ik niet willen [dat iemand anders het doet]. Mijn mama heeft ook al een paar keer met racisme te maken gehad, vooral mensen die met hun ogen rollen als ze het weer niet snapt. Ik wil dat haar niet aandoen, ik wil haar niet blootstellen aan mensen die haar niet

begrijpen. Dus ik doe dat wel met plezier, maar mocht ik kunnen kiezen, dan had ik graag dat ze was blijven werken en de taal kende en het gewoon zelf kon doen. Iemand anders die ook totaal niet op de hoogte is van hoe het is om in een ander land te wonen, zou ik niet willen in haar nabijheid. Ik ben ook heel beschermend over haar. (Participant 14)

Gelukkig hebben jongeren veel inspraak in wanneer de afspraken plaatsvinden. De meeste jongeren plannen immers zelf de afspraken in. Dit zorgt ervoor dat ze toch nog wat controle kunnen behouden over hun leven. Ouders snappen de situatie van de kinderen wel en geven voldoende tijd en ruimte. Enkele jongeren kunnen ook de hulp van broers of zussen inroepen.

Nee, ik heb wel mijn eigen tijd, wanneer ik een afspraak heb met mijn vriendinnen of zo. Wanneer ik tijd wil maken voor mezelf, dan geven zij de tijd aan mezelf en zeggen: 'Oké, dat is jouw tijd nu, dus wij gaan onze afspraak verzetten omdat nu is het voor u.' Ik maak de afspraak altijd zelf, ik bel zelf dus ik kijk wanneer ik les heb, wanneer niet en zorg dat afspraken in namiddag zijn. Als er iets belangrijk is, bijvoorbeeld het gemeentehuis of dokter en het moet in de voormiddag tijdens school, dan verwittig ik de school dat ik niet ga komen. (Participant 12)

We hebben altijd met mijn mama afgesproken dat als ik iets belangrijk had, ze een andere manier ging zoeken om dat op te lossen. Als ik wel tijd had, ging ik wel mee. (Participant 13)

Nee nee, ik probeer altijd om afspraak te maken wanneer ik geen school heb of geen andere dingen te doen heb. Ja soms als ik het niet kan doen, vraag ik mijn oudere broer of jongere zus als zij iets te doen hebben. Of als ik de afspraak kan veranderen, doe ik dat. (Participant 4)

Eén jongere beschreef hoe hij door de wisselende gezinsdynamieken nu meer macht had in het gezin, net omdat hij heeft getoond dat hij met de verantwoordelijkheid om kan gaan. Alle jongeren gaven trouwens aan dat hun ouders veel vertrouwen in hen hebben, wat jongeren toch trots en blij maakt.

Ik was de vader en de moeder van het gezin. Dus als ik iets doe, gaat mijn vader niet echt discussiëren met mij. Als ik zeg: 'Dit moet weg en er moet een andere gekocht worden', dan gaat hij niet discussiëren met mij. Hij gaf mij de verantwoordelijkheid. Ik voelde mij geen kind

meer. Ik heb nog steeds de bankkaart van het gezin. Mijn ouders hebben vertrouwen in mij en alles staat open voor mij. Ik kan kopen wat ik wil, ik kan doen wat ik wil. En ik ga geen schoenen van 1500 euro kopen, ik ben niet zo dom. Maar alles staat wel een beetje open voor mij. (Participant 11)

2.4. Stress en frustraties, maar bewondering en respect

Iets meer dan de helft van de jongeren geeft toe dat zij ooit al eens boos zijn geweest wanneer ze hun ouders moeten helpen. De meesten zijn niet zozeer boos op hun ouders, maar wel op de situatie waarin ze zitten.

Ja, ik heb wel momenten, als ik veel dingen te doen heb [dat ik boos ben]. Ik heb ook mijn eigen leven. Dan geraak ik wel gefrustreerd. Soms toon ik dat, maar normaal gezien zeg ik nooit iets tegen haar. Ik laat dat gewoon gebeuren. Maar vanbinnen ben ik heet. (Participant 13)

Ja, zeker. Ik word er soms echt gek. (...) Nee, ik word niet boos op mijn ouders, gewoon op de situatie. Want soms is het echt veel. Soms wordt mijn rugzak vol. (...) Gewoon zo af en toe veel stress. Zoals nu, ze zijn ziek en ik ben echt bang. (Participant 16)

Ik haat die brieven. En wanneer ik brieven lees... Op 1 dag ik had een brief ontvangen dat ik naar de mutualiteit moet gaan, en ik moet stickers halen, meenemen naar het ziekenhuis en dokters. Dit was een procedure van een halve dag. Deze dingen maken mij boos. Maar ik ben niet boos op mijn mama, maar boos op het systeem, de papieren. (Participant 5)

Jongeren zitten dan ook vaak in een tweestrijd qua gevoelens. Enerzijds zijn ze boos op hun ouders en op de situatie waarin ze zich bevinden. Anderzijds weten ze dat het niet de schuld van hun ouders is, waardoor ze vaak zonder klagen de verantwoordelijkheid opnemen.

Dat is gewoon niet eerlijk als ik boos word op mijn ouders. Zij hebben ook hun best gedaan, ze doen nog steeds hun best. Meer kunnen zij niet doen. (...) Ik werd soms boos op God, ik weet dat het een beetje belachelijk klinkt, maar ik praat tegen hem en zeg: 'Waarom ik? Wat heb ik gedaan?' (Participant 11)

Deze jongere is boos op haar mama omdat ze telkens opnieuw de hulp vraagt van één dochter, terwijl de andere kinderen in het gezin minder rollen opnemen.

Er zijn te veel afspraken in mijn leven en ik ben soms echt boos op mijn mama, want ze vraagt dat niet aan de anderen. Ze probeert het niet te vragen, ze kiest altijd mij.

(Participant 15)

Een andere jongere vindt het erg vervelend om telkens Nederlands te moeten spreken wanneer ze haar ouders vergezelt. Het spreken van een nieuwe taal kost erg veel moeite voor haar.

Bijvoorbeeld, soms heb ik geen zin om Nederlands te praten. Elke dag Nederlands... Nederlands in de universiteit, overal... Laat mij rusten. Ik wil niet altijd Nederlands praten.

(Participant 8)

Jongeren ervaren de meeste stress wanneer ze een moeilijke boodschap moeten doorgeven aan hun ouders. Zij zijn de boodschappers van het slechte nieuws van een dokter of van een werkgever tijdens een sollicitatiegesprek.

Nu nog steeds, als we in een onverwachte situatie zijn, als we emotioneel zijn, als iemand gans zijn leven in een andere taal spreekt op het moment van hevige emoties, is dat de enige taal die je gebruikt. En ik moet dat niet kunnen of aan de kant zetten. Want zelfs als ik emotioneel ben, moet ik voor mijn gezin zorgen en dat is een opoffering voor mij. Vorig jaar is mijn opa opgenomen in het ziekenhuis. Al die telefoons moest ik doen. En op een bepaald moment zijn ze ons slecht nieuws beginnen geven. (...) Ik haat mijzelf dat ik de taal ken.

(Participant 7)

Ik was van jongs af aan heel bewust van het feit dat we minder hadden en afhankelijk waren van het OCMW. (...) Of moet je papa solliciteren en moet jij zeggen: 'Nee het kan niet'. Dat waren altijd zo kleine trauma's en pijnigheden die ik meemaakte. Ik lag daar ook heel lang wakker van. (Participant 14)

De bureaucratie in België maakt het jongeren zeker niet gemakkelijker. Omdat de ouders de administratieve taken niet zelf uitvoeren, snappen ze minder waarom iets niet gelukt is. Soms ontstaat er dan ruzie.

Ik krijg wel een beetje een moeilijke situatie door mijn vader. Als wij bijvoorbeeld één keer naar KBC gaan, wil hij dat alles in orde is en dat we niet meer terug moeten gaan. Maar zo gaat het niet, door de corona is het een moeilijke situatie. Wij moeten twee of misschien drie keer terug gaan. Hij wordt soms boos op mij: 'Waarom moeten we nog gaan?', maar ik kan niets doen, ik ben hier gewoon om te vertalen en de regels te zeggen, wat moeten jullie doen of zo. Maar hij wordt boos op mij soms en ik word dan ook boos, maar dat gaat goed komen. (Participant 3)

Het is niet altijd leuk want soms willen je ouders iets en de wetgeving laat dat niet toe. Maar in hun principe moet dat wel gebeuren maar in het principe van België niet, en dan sta je daar tussen. Als kind sta je daar tussen en beseft je niet dat je ouders tegen die partij bezig zijn en niet tegen u. Maar jij neemt dat constant persoonlijk op, ook al bedoelen ze dat niet. Alsof jij iets niet kunt of minder doet dan wat ze verwachten. (Participant 7)

Twee jongeren geven toe dat ze fysieke klachten hebben ontwikkeld, volgens hen door de vele verantwoordelijkheden die ze al van jongs af aan hadden.

Stress was er altijd, want als ik iets doe en ik doe iets verkeerd, dan is dat wel een groot probleem. Als ik iets slecht doe qua administratie, bij de verzekering of bij de bank, is dat wel een probleem. Dus stress was er altijd. Ja het was nog erger want ik heb wel een beetje een trauma van alles wat gebeurde in mijn leven. Het was een mengsel van stress, trauma, vermoeidheid, ik wou niet meer opstaan, ik was in een depressie... (Participant 11)

Nu op mijn 23ste heb ik migraine. Ik denk niet dat ik als ik nog in Iran was, zo'n zenuwziekte zou hebben. Dat is puur door stress gekomen. In Iran zou ik geen stress hebben gehad. Nu krijg ik op een week vijf tot zes aanvallen, daar neem ik pillen voor. Dat is echt gekomen door verantwoordelijkheden. Ik denk niet dat in onze natuur iemand van vijftien, twintig jaar voorbereid is om zoveel stress mee te dragen. Dan blokkeert je lichaam ergens wel. En dat is het resultaat. (Participant 7)

Ondanks de stress en momenten van boosheid en frustratie, beseffen de jongeren erg goed dat hun ouders vaak grotere opofferingen hebben gemaakt dan zichzelf. Ze zijn gevlucht uit het thuisland, hebben alles achtergelaten en hebben een gevaarlijke tocht ondernomen om hun kinderen een betere toekomst te kunnen bieden. De jongeren houden deze gedachte in hun

achterhoofd en spraken tijdens de interviews over 'iets teruggeven aan mijn ouders' uit dankbaarheid en respect.

Bij ons, als ik over mezelf praat, mijn vader moest letterlijk strijden voor ons in ons thuisland. Dus wat ik nu allemaal aan het doen ben, is een soort van terug geven zodat hij een beetje het makkelijker heeft hier. (Participant 11)

Na alles wat mijn mama heeft meegemaakt, dan kan ik niet anders dan nu iets terug te doen voor haar. Uit dankbaarheid of een beetje respect ook. Dat het niet voor niets is. Dat ze niet denkt: 'Wat voor kinderen heb ik op de wereld gezet?' (Participant 14)

Vooraf de dankbaarheid en het credo 'geniet van elke dag, want het kan altijd de laatste zijn' komt in de getuigenis van deze jongeman terug.

Jouw mama en papa hebben veel dingen gedaan voor jou. Jouw school, jouw reizen, jouw kleren, alles. Daarom denk ik dat zij echt veel dingen hebben gedaan voor mij en daarom is het nu tijd om dingen terug te doen. Ik ben niet zeker hoelang zij nog gaat leven. Mijn mama is 55 jaar. Ik ben jong, ik heb mogelijkheden om nog lang te leven, mijn mama misschien niet. Ik wil geen spijt hebben. Ik heb haar nu en ik wil haar nu hebben. Ik wil haar de best mogelijke kansen geven die ik momenteel heb. Nu heb ik haar en ik wil haar nog lang bij mij hebben. (Participant 5)

Ten slotte zijn de relaties in enkele gezinnen veel sterker dan voor de vlucht. Ondanks een soms traumatisch verleden en de uitdagende situatie in het gastland, vinden de meeste gezinnen een manier om in harmonie samen te leven.

V. Discussie en conclusie

1. Interpretatie van de resultaten

Het doel van deze masterproef was om een antwoord te bieden op de volgende onderzoeksvraag: 'Hoe ervaren gevluchte jongeren tussen 18 en 30 jaar de rollen die ze opnemen binnen het gezin?'. Er werd getracht een antwoord te formuleren op de volgende deelvragen: 'Welke rollen neemt de jongere op binnen het gezin?', 'Hoe beleeft de jongere deze rollen?' en 'Hoe beïnvloeden deze rollen het dagelijks leven van de jongere?'. In het eerste luik van deel IV werd aandacht geschonken aan de eerste deelvraag, terwijl de tweede en derde deelvraag opgenomen werden in het tweede luik van deel IV. Hieronder wordt nog eens dieper ingegaan op de bevindingen, wordt een terugkoppeling gemaakt naar de literatuurstudie en het begrip filial responsibility wordt met een kritische blik bekeken.

Gezinnen met een migratieachtergrond ervaren erg veel uitdagingen, niet alleen voor en tijdens de vlucht, maar zeker ook na de vlucht. Jongeren rapporteren discriminatie, moeilijk een woonst vinden, de taal leren en de ingewikkelde bureaucratische machine in Vlaanderen. Opvallend was hoe negatief jongeren staan tegenover een tolk, die volgens hen veelal niet goed genoeg opgeleid is. Hierdoor ontstaan situaties waarin jongeren moeten tolken in extreem stressvolle momenten, zoals in het voorbeeld van de jonge vrouw die haar vader moet uitleggen hoe hij zal komen te sterven. Indien er een intercultureel bemiddelaar of tolk aanwezig was geweest, had dit voor de jongere een minder traumatische ervaring geweest. Vooral het overdragen van een moeilijke boodschap bleek veel druk te zetten op het psychisch welzijn.

In de literatuurstudie dan kwamen een aantal claims aan bod die in dit praktijkonderzoek in vraag gesteld worden. Zo hoeven niet alle jongeren bij te dragen aan het gezinsinkomen, integendeel. Slechts een minderheid van de bevroegde jongeren staat een deel van zijn loon af of neemt een studentenjob aan om het gezin te onderhouden. In het literatuuronderzoek wordt echter gesuggereerd dat de meeste gevluchte gezinnen per definitie in armoede leven en dat financiële steun broodnodig is. Dit onderzoek toont evenwel aan dat de context veel complexer is. Daarnaast kan ook genuanceerd worden dat er slechts één factor is die bepaalt welke jongere een bepaalde rol zal opnemen. In deze studie is het niet óf het geslacht, óf de leeftijd óf de plek in de geboorterang die meespeelt. Het is evenzeer een combinatie van deze en nog andere kenmerken zoals beschikbaarheid (in tijd en ruimte bv. wanneer de oudste zoon op kot zit, worden de taken

opgenomen door de volgende in de rang), de mate van maturiteit en de persoonlijkheid (bv. het al dan niet graag zorg dragen voor siblings).

Verder werd duidelijk van welk groot belang deze jongeren zijn voor hun gezin. Eén jongere zei: 'They can't work without me, zonder mij zijn ze niets'. Wanneer jongeren omschrijven hoeveel taken ze wel niet opnemen, is het verrassend om te horen hoe ze dit tegelijkertijd relativeren. Mogelijks heeft dit te maken met het respect dat ze hebben voor hun ouders, die hun leven hebben gewaagd voor een betere toekomst voor zichzelf en hun kinderen. Dezelfde ouders hebben ook verwachtingen ten opzichte van hun kinderen. In de literatuurstudie bleek dat ouders soms te veel druk zetten om deze verwachtingen in te lossen, maar in de meeste gevallen beamen de participanten dat er onderhandelingsruimte is. Jongeren hebben in het gastland meer macht in het gezin dan ze in het herkomstland zouden gehad hebben. Hierdoor kunnen ze zelf bepalen wanneer afspraken plaatsvinden en hoe hard ze willen werken aan het inlossen van de verwachtingen van de ouders. Wanneer het bijvoorbeeld gaat over de rol overdrager van cultureel erfgoed, zien we dat ouders bepaalde tradities willen verderzetten, maar dat jongeren zelf beslissen hoe intensief ze dit doen. Enkel wanneer ze het zelf intrinsiek belangrijk genoeg vinden, bijvoorbeeld het blijven spreken van de moedertaal, zullen ze zich hiervoor inzetten.

Ten slotte is het nodig om stil te staan bij de culturalisering en problematisering van filial responsibility en rolopnames in het algemeen. Door de term parentificatie te vermijden, is er meer ruimte om aandacht te hebben voor de context waarin de rolopnames plaatsvinden en de mogelijke positieve gevoelens en gevolgen. Het opnemen van verantwoordelijkheden hoeft niet noodzakelijk negatief te zijn. Slechts de jongere zelf kan bepalen wanneer het te veel of problematisch wordt. In de meeste gevallen is dit wanneer het te veel tijd in beslag neemt en het een te grote druk legt op het algemeen welzijn. Het krijgen van voldoende erkenning, waardering en inspraak kan mogelijks voorspellen dat jongeren de situatie positiever ervaren. Daarbij zijn deze rollen niet iets typisch voor gevluchte jongeren. Ook ik ben een dochter die wel eens emotionele steun biedt aan mijn moeder, die ingrijpt in ruzies om erger te voorkomen of die mijn ouders uitlegt hoe ze met een gsm moeten werken. Het is dus belangrijk om steeds de reflectie te blijven maken dat deze rollen universeel zijn. Alleen zo is er een kans dat we jongeren niet gaan veroordelen, maar gaan trachten te begrijpen, om hen en hun gezinnen beter te kunnen ondersteunen.

2. Beperkingen van het onderzoek

Vanzelfsprekend zijn er ook enkele beperkingen aan dit onderzoek. Om te beginnen zijn er een aantal aandachtspunten wat betreft de participanten van deze studie. De samenstelling van de participanten gebeurde niet via een gerandomiseerde of representatieve steekproef, maar wel door gebruik te maken van het eigen netwerk, enkele praktijkwerkers en via snowball-sampling. Jongeren konden tevens zelf kiezen of ze al dan niet wilden deelnemen. Daarbij zijn er slechts zestien jongeren geïnterviewd, wat niet zal leiden tot generaliseerbare resultaten. Dit is echter niet de bedoeling, aangezien het gaat om een exploratief onderzoek dat vooral focust op de individuele ervaringen van jongeren met een migratieachtergrond.

Ook niet alle geïnterviewde jongeren wonen momenteel nog samen met hun gezin. Wie vandaag al zelfstandig woont, kan mogelijks met een retrospectieve blik op de rolopnames terugkijken, terwijl anderen nog volop vele rollen opnemen. Jongeren die hier nog maar net zijn, kijken logischerwijs ook anders naar hun verantwoordelijkheden dan degenen die hier al geruime tijd verblijven. Bovenstaande beperkingen kunnen dus een vertekend beeld weergeven. Het is evenzeer mogelijk dat jongeren sociaal wenselijke antwoorden gaven. Dit is de neiging van respondenten om hun antwoorden te kleuren in de richting van wat ze denken dat door de onderzoekster als beter, mooier of succesvoller wordt beschouwd (Ensie, 2017). Door de garantie te bieden dat de antwoorden volledig geanonimiseerd worden, werd een poging gedaan om het risico op dit fenomeen te verkleinen. Daarbij komt ook dat de onderzoekster en de respondent elkaar niet kenden, wat het niet gemakkelijk maakte om meteen gevoelige informatie te delen. Daarenboven heeft de onderzoekster ook haar eigen waarden, overtuigingen en emoties, die potentieel het gesprek in een bepaalde richting hebben gestuurd.

Een andere beperking is dat er geen gebruik werd gemaakt van een tolk. Enkele jongeren hadden een te beperkte kennis van het Nederlands om een goed begrip te hebben van abstracte termen zoals cultuur of rolmodel, of om vlot te kunnen spreken over emoties. Indien een tolk aanwezig zou zijn geweest, zou dit mogelijks tot meer diepgaande gesprekken kunnen geleid hebben. Omwille van budgettaire redenen was een tolk niet beschikbaar. Soms werd er wel naar Engels overgeschakeld indien dit voor de participant gemakkelijker bleek. Om toch een zo grondig mogelijk antwoord te verkrijgen op een vraag, werd deze soms op een andere manier gesteld of werden andere, meer eenvoudige woorden gebruikt.

3. Aanbevelingen

3.1. Voor toekomstig onderzoek

Dit onderzoek kan de aanzet zijn voor een grootschaliger, kwantitatief onderzoek omtrent filial responsibility, waarbij er wel getracht kan worden om een uitgebreide, meer variabele groep jongeren te bevragen en bevindingen te generaliseren. Of het kan net de aanzet zijn om een bepaalde rol kwalitatief verder uit te diepen.

Daarnaast is een longitudinaal vervolgonderzoek ook een mogelijkheid. Zo kan er in kaart gebracht worden hoe de jongere de rol opnames ervaart van dag één tot bijvoorbeeld drie jaar later. Dit onderzoek bracht naar boven dat jongeren die hier net zijn, een andere mening hebben dan jongeren die hier al enkele jaren verblijven. Met een longitudinaal onderzoek kan deze vaststelling van dichterbij bekeken worden.

Er kan ook de vergelijking gemaakt worden tussen de groep jongeren die samen met hun familie aankwam, en de groep die hier eerst alleen verbleef zonder hun gezin (bijvoorbeeld als niet-begeleide minderjarige vluchteling). Hoe is de transitie van alleen wonen naar terug bij een gezin wonen? Zorgt dit voor meer intensieve rol opnames dan wanneer het volledige gezin samen in het gastland aankomt? Zorgt dit voor meer spanningen in de gezinsdynamiek omdat de familie één of enkele jaren gescheiden is geweest? Dit zijn allemaal boeiende vragen die tot op heden nog niet onderzocht werden.

Verder werden in deze masterproef enkel de jongeren bevraagd en werd daarom slechts één kant van het verhaal gehoord. Daarom kan het interessant zijn om ook de ouders te bevragen. Wat vinden zij ervan dat hun zoon of dochter hen moet bijstaan als tolk? Of dat hun kind de administratie moet verzorgen? Kortom, hoe ervaren zij de gezinsdynamieken na de vlucht?

Ten slotte kan een vervolgonderzoek ook peilen naar wat jongeren als steunend ervaren in het uitvoeren van de vele rollen. Wat zou hen helpen om minder stress te ervaren of hoe kan men ervoor zorgen dat ze minder rollen hoeven op te nemen? Hier wordt straks nog dieper op ingegaan. Dit onderzoek zou een grote bijdrage kunnen leveren aan het verbeteren van deze jongeren hun psychosociaal welzijn.

3.2. Voor praktijk en beleid

In dit hoofdstuk wordt er nagedacht over wat jongeren kan helpen in de rolontwikkeling. Daarbij wordt niet alleen gefocust op de jongere zelf, maar ook op de situatie van de ouders. Vooral structurele maatregelen zijn nodig opdat ouders meer kansen krijgen om zelf deze verantwoordelijkheden op te nemen. Het ultieme doel is om de jongere te ontlasten en de ouders te begeleiden naar meer participatiemogelijkheden in de maatschappij.

De eerste aanbevelingen spelen zich af op het niveau van structurele kwesties, waarbij de sociale grondrechten als referentiepunt dienen. Door de uitgebreide en ingewikkelde bureaucratie in Vlaanderen zijn er voor veel gezinnen heel wat drempels naar sociale rechten. Dit leidt vaak tot non take-up van rechten, waardoor ze onderbeschermd blijven. Velen geraken niet zelfstandig bij de juiste diensten en procedures worden als complex ervaren. Op het internet kan men informatie vinden, maar voor mensen in een kwetsbare situatie is dit geen evidente bron van informatie. Dit vereist een laptop, de nodige digitale vaardigheden, en legt te veel verantwoordelijkheid bij henzelf om de juiste informatie te vinden (Eerstelijnszone Gent vzw, 2021b). Een systeem van automatische rechtentoekenning zou hier soelaas kunnen bieden, zoals nu al het geval is voor het Groeipakket (de vroegere kinderbijslag). Zo hoeven gezinnen, en bij uitstek jongeren, niet meer tientallen documenten in te vullen alvorens ze bepaalde rechten kunnen opnemen.

Tevens kan er in het beleid ook ingezet worden op het aanpakken van discriminatie op de arbeidsmarkt en de huismarkt. Een concreet voorbeeld zijn de praktijktesten (of correspondentietesten) die discriminatie blootleggen en werkgevers of verhuurders wijzen op hun tekortkomingen, met al dan niet sancties tot gevolg. Volgens UNIA (2020) zijn praktijktesten een essentieel instrument om participatie van achtergestelde bevolkingsgroepen te realiseren en dus zeker een te bekijken piste. Snel gepaste huisvesting en werk vinden kan er enkel maar toe leiden dat gezinnen sneller hun leven terug kunnen oppikken.

Het gebrek aan een netwerk zorgt er soms ook voor dat het net iets moeilijker is om een huis of een job te vinden. Het belang van de juiste contacten hebben op de juiste plek wordt soms onderschat. Daarom kan er ook aandacht besteed worden aan ontmoetingskansen tussen mensen met en zonder een migratieachtergrond. DUO for a JOB linkt in dit kader werkzoekende jongeren met een migratieachtergrond aan 50-plussers, die als vrijwilliger hun professionele ervaring inzetten om deze jongeren te begeleiden naar werk (DUO for a JOB, 2021). Dit initiatief, samen met bijvoorbeeld praattafels en buddywerkingen kunnen het netwerk van deze mensen versterken.

Er valt een grote last van de schouders van het gezin wanneer er iemand in de buurt is die ze kunnen aanspreken bij kleine of grote vragen.

Een ander heikel punt zijn de inburgeringsprogramma's die lokale en Vlaamse overheden organiseren. Immigranten krijgen lessen 'maatschappelijke oriëntatie', met als doel het nieuwe thuisland beter te leren kennen en beter te kunnen participeren in de samenleving (Agentschap Integratie en Inburgering, z.d.). Daarbij krijgen cursisten een trajectbegeleider, die hen gidst doorheen het hele programma. Deze professionals staan onder grote druk omwille van de hoge case load. Daarom is het misschien niet altijd mogelijk om voor elke cursist uitgebreid de tijd te nemen om te helpen ondersteunen in het uitbouwen van een netwerk. Daarenboven wordt de inburgeringscursus betalend vanaf januari 2022: wie deze cursus moet volgen betaalt binnenkort 180 euro. 'Het toegangsticket tot onze gemeenschap wordt duurder en strenger', kondigt minister Jambon aan (Haeck, 2020). Het is maar de vraag welke gevolgen dit zal hebben. De keerzijde is wel dat elke inburgeraar wordt gekoppeld aan een Vlaming. Via dit buddysysteem doorlopen ze samen een traject van 40 uur, wat de kansen op de arbeids- en woningmarkt dan weer moet verdubbelen (Vercruyse, 2020).

De volgende adviezen zijn gericht op de ondersteuning van de jongeren zelf. Reeds verschillende steden en gemeenten werken vandaag met een buddysysteem. Dit houdt in dat een vrijwilliger geregeld contact heeft met een vluchteling, en hem of haar daarbij bijstaat bij de zoektocht naar bijvoorbeeld een woonst, het oefenen van de taal of gewoon om gezelschap te houden en de vluchteling wegwijs te maken in het gastland (UNHCR, 2021). Voor deze jongeren zou een buddy of steunfiguur, een volwassene met kennis van wetgeving en administratie, een grote hulp kunnen zijn voor al hun praktische vragen. Jongeren die nu uren zoeken naar het juiste document of de juiste procedure, zouden zo snel geholpen kunnen worden, wat resulteert in meer energie voor andere zaken. Een concrete optie is een loket, waarnaar jongeren kunnen bellen of een afspraak maken om op een laagdrempelige manier antwoorden te kunnen verkrijgen. Een andere optie is een buddy die eens per twee weken aan huis komt. Hij of zij kan dan helpen met brieven vertalen, afspraken maken met sociale diensten of andere praktische aangelegenheden. Ook het onderwijssysteem zou meer aandacht kunnen besteden aan het welzijn van nieuwkomers. In OKAN-onderwijs krijgen leerlingen intensieve begeleiding, maar deze valt bijna compleet weg wanneer er overgeschakeld wordt naar het regulier onderwijs. OKAN-leerkrachten zien dat deze jongeren vaak naar hen terugkomen met vragen, omdat er geen ander aanspreekpunt is (S. Verdonck, persoonlijke communicatie, 22 april 2020). Een uitgebreid netwerk is met andere

woorden cruciaal, en hier zouden meer inspanningen voor geleverd kunnen worden binnen en buiten het onderwijs.

Ten slotte blijkt uit de interviews dat het systeem van tolken een harde noot is om te kraken. Er is een tekort aan goed opgeleide (sociale) tolken, waardoor deze jongeren nodig blijven om hun ouders te vergezellen op afspraken. Een mogelijke oplossing hiervoor is het verkrijgen van meer diversiteit in allerlei instituties, opdat ouders rechtstreeks kunnen communiceren met bijvoorbeeld een sociaal assistent die ook de moedertaal spreekt. Daarnaast is er ook een probleem met de huidige financiering van tolken. Sommige instituties, zoals ziekenhuizen en mutualiteiten, bieden nog steeds geen tolk aan (Eerstelijnszone Gent vzw, 2021a). Omdat tolken onbetaalbaar worden (tegenwoordig 48 euro per uur + verplaatsingskosten), worden ze enkel ingeschakeld voor het hoogst noodzakelijke. In het onderwijs bijvoorbeeld krijgt een school subsidies voor een aantal tolkuren, maar eens deze opgebruikt zijn, is het roeien met de riemen die de school heeft. Dan wordt vaak het kind of andere familie gevraagd om mee te komen (S. Verdonck, persoonlijke communicatie, 22 april 2020). Er komt met andere woorden een grote druk te liggen op de jongere en het netwerk van de gezinnen. Daarnaast zijn er onvoldoende tolken voor bepaalde talen, waardoor ouders zich bij gebrek aan een netwerk, vaak met Google Translate moeten behelpen. Een concreet voorbeeld om tegemoet te komen aan de taalbarrière is een interactieve web app die werd ontwikkeld om de communicatie tussen zorgverstrekkers van Kind en Gezin enerzijds en anderstalige moeders anderzijds te vergemakkelijken (Segers, Van Praet & De Wilde, 2015). Men zou kunnen verifiëren of deze app of andere vormen van taalondersteuning het potentieel hebben om ook in andere contexten succesvol te kunnen bijdragen aan de communicatie met anderstalige doelgroepen.

Bibliografie

- ADN. (2018, 19 maart). Leerlingen met migratieachtergrond scoren in België nog altijd slechter. *Het Laatste Nieuws*. <https://www.hln.be/nieuws/binnenland/onderwijs/leerlingen-met-migratieachtergrond-scoren-in-belgie-nog-altijd-slechter~aad89f37/>
- Adriana, P., & Smit, M. (2001). *Verlies, geweld en acculturatie in het leven van jeugdige vluchtelingen*. Psychotrauma.net. <https://psychotraumanet.org/nl/verlies-geweld-en-acculturatie-het-leven-van-jeugdige-vluchtelingen>
- Agentschap Integratie en Inburgering. (z.d.). *Inburgering*. Geraadpleegd op 5 mei 2021, van <https://www.integratie-inburgering.be/nl/inburgering>
- Agentschap Integratie en Inburgering. (2019). *Procedures om Belg te worden*. <https://www.agii.be/thema/procedures-om-belg-te-worden/je-bent-meerderjarig-nationaliteitsverklaring/wie-komt-in-aanmerking/je-bent-geintegreerd>
- Ajukovic, M., & Ajukovic, D. (1998). Impact of displacement on the psychological well-being of refugee children. *International Review of Psychiatry*, 10, 186-195.
- Anderson, B. (2013). *Us and them? The dangerous politics of immigration controls*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199691593.001.0001>
- Arends-Tóth, J. V., & van de Vijver, F. J. R. (2001). Het belang van acculturatie voor organisaties. *Gedrag en Organisatie*, 14(2), 55-65.
- Baarda, B., Bakker, E., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V., van der Velden, T., & Boullart, A. (2018). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek*. Noordhoff Uitgevers.
- Baarda, D.B., de Goede, M.P.M. & Teunissen, J. (2001). *Basisboek kwalitatief onderzoek: Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Stenfert Kroese.
- Bek-Pedersen, K., & Montgomery, E. (2006). Narratives of the past and present: Young refugees' construction of a family identity in exile. *Journal of Refugee Studies*, 19, 94-112.

- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46,5-34.
- Boeije, H. (2009). Kwalitatief onderzoek. In H. Boeije, H. 't Hart, & Hox, J (Eds.), *Onderzoeksmethoden* (pp.246-281). Amsterdam/Meppel: Boom.
- Boszormenyi-Nagy, I., & Spark, G. (1973). *Invisible loyalties*. New York: Harper and Row.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101.
- Chilman, C. S. (1993). Hispanic families in the United States: Research perspectives. In H. P. McAdoo (Ed.), *Family ethnicity: Strength in diversity*, 141–163. Newbury Park, CA: Sage.
- Choi, Y., He, M., & Harachi, T. W. (2007). Intergenerational Cultural Dissonance, Parent–Child Conflict and Bonding, and Youth Problem Behaviors among Vietnamese and Cambodian Immigrant Families. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(1), 85–96. <https://doi.org/10.1007/s10964-007-9217-z>
- Chuang, S. S., & Moreno, R. P. (2011). *Immigrant Children*. Adfo Books.
- Crews, F., He, J., & Hodge, C. (2007). Adolescent cortical development: A critical period of vulnerability for addiction. *Pharmacology Biochemistry and Behavior*, 86(2), 189–199. <https://doi.org/10.1016/j.pbb.2006.12.001>
- Dabbagh, T., Roer-Strier, D., & Kurman, J. (2016). Perspectives on Filial Responsibility Among Uprooted Families From South Lebanon. *Journal of Research on Adolescence*, 27(3), 506–520. <https://doi.org/10.1111/jora.12290>
- De Boer, F. & Evers, J. (2007). *Kwalitatief onderzoek, een korte inleiding*. In J. Evers (Ed.), *Kwalitatief interviewen: kunst en kunde* (pp. 1-22). Den Haag: Lemma.
- De Haene, L. (2009). Attachment security in refugee families: An analysis of attachment- and trauma-specific representational sequelae of forced displacement and their narrative assessment (Doctoraatsonderzoek). Katholieke Universiteit Leuven, Leuven, België.

- De Haene, L. & Derluyn, I. (2018). Werken met vluchtelingenkinderen in pedagogische praktijken: Naar een relationeel perspectief op de psychosociale gevolgen van gedwongen migratie. *Kind en Adolescent*, 39, 127-142. 10.1007/s12453-018-0172-0.
- De Haene, L., Grietens, H., & Verschueren, K. (2007). From symptom to context: A review of the literature on refugee children's mental health. *Hellenic Journal of Psychology*, 4, 233-256.
- De Haene, L., Loots, G., & Derluyn, I. (2014). Vluchtelingenkinderen en -jongeren. In H. Grietens, J. Vanderfaeillie, & B. Maes (Eds.), *Handboek jeugdhulpverlening: deel 1: een orthopedagogisch perspectief op kinderen en jongeren met problemen* (pp. 369-398). Leuven/Den Haag: Acco.
- Derluyn, I., & Broekaert, E. (2005). Niet-begeleide buitenlandse minderjarigen. *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 6, 12-21.
- Dorner, M., Orellana, M., & Jiménez, R. (2008). "It's One of Those Things That You Do to Help the Family". *Journal of Adolescent Research*, 23(5), 515–543.
<https://doi.org/10.1177/0743558408317563>
- DUO for a JOB. (2021). *Onze aanpak*. <https://www.duoforajob.be/nl/onthaal/>
- East, P. (2010). Children's Provision of Family Caregiving: Benefit or Burden? *Child Development Perspectives*, 4(1), 55–61. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2009.00118.x>
- Eerstelijnszone Gent vzw. (2021a). *Asiel en migratie: Beleidssignalen*. Beleidssignalen. <http://www.beleidssignalen.be/2021/asiel>
- Eerstelijnszone Gent vzw. (2021b). *Welkom: Beleidssignalen*. Beleidssignalen. <http://www.beleidssignalen.be/welkom>
- Elder, G., & Conger, D. (2000). *Children of the land: Adversity and success in rural America*. Chicago: University of Chicago Press.

- Eldering, L., & Knorth, E. J. (1998). Marginalization of immigrant youth and risk factors in their everyday lives: The European experience. *Child & Youth Care Forum*, 27(3), 153–169.
- Engelhardt, J. (2012). The Developmental Implications of Parentification: Effects on Childhood Attachment. *Graduate Student Journal of Psychology*, 14, 45-52.
- Engstrom, D. W., & Okamura, A. (2007). A nation of immigrants: A call for a specialization in immigrant well-being. *Journal of Ethnic and Cultural Diversity in Social Work*, 16, 103–111. doi:10.1300/J051v16n03_08
- Ensie. (2017, 11 mei). *Sociale wenselijkheid*. <https://www.ensie.nl/cijfers-spreken/sociale-wenselijkheid>
- Essen, J., & Bala, J. (2007). *Als glas in lood. Integratieve behandelingen van vluchtelingenkinderen en -gezinnen*. Utrecht: Pharos.
- Evers, J. (2015). *Kwalitatief interviewen: kunst en kunde*. Amsterdam: Boom Lemma uitgevers
- Fontana, A., & Frey, H. J. (2000). The interview: From structured questions to negotiated text. In N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln, *Handbook of qualitative research* (pp. 645-672). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Geldof, D. (2019, 2 mei). *Superdiversiteit: the next level*. Sociaal.Net. <https://sociaal.net/achtergrond/superdiversiteit-the-next-level/>
- Haeck, B. (2020, 17 juli). *Inburgeren is vanaf 2022 niet meer gratis*. De Tijd. <https://www.tijd.be/politiek-economie/belgie/vlaanderen/inburgeren-is-vanaf-2022-niet-meer-gratis/10239762.html>
- Heger Boyle, E., & Ali, A. (2010). Culture, structure and the refugee experience in Somali immigrant family transformation. *International Migration*, 48, 47–79. doi:10.1111/j.1468-2435.2009.00512.x

- Hjern, A., & Angel, B. (2000). Organized violence and mental health of refugee children in exile: A six year follow-up. *Acta Paediatrica*, *89*, 722-727.
- Hutjes, J.M., & Van Buuren, J.A. (1992). *De gevalsstudie, strategie van kwalitatief onderzoek*. Den Haag: Uitgeverij Boom
- Jezewski, M. A. (1990). Culture Brokering in Migrant Farmworker Health Care. *Western Journal of Nursing Research*, *12*(4), 497–513. <https://doi.org/10.1177/019394599001200406>
- Jurkovic, G. J., Kuperminc, G. P., Perilla, J., Murphy, A. D., Ibanez, G., & Casey, S. (2004). The role of filial responsibility and cultural ecological processes in school and social adjustment of immigrant Latino adolescents. *Journal of Primary Prevention*, *25*, 81–104. doi:10.1023/B:JOPP.0000039940.99463.eb
- Kwak, K. (2003). Adolescents and their parents: A review of intergenerational family relations for immigrant and non-immigrant families. *Human Development*, *46*, 115–136.
- Killian, K., & Agathangelou, A. (2017). The Wake of War: Relationships Among Gender, Trauma, Resources, and Traumatic Stress in Refugee Families. *Journal of Feminist Family Therapy*, *30*(3), 129–154. <https://doi.org/10.1080/08952833.2017.1404347>
- Kuperminc, G., Wilkins, N., Roche, C., & Alvarez-Jimenez, A. (2009). Risk, resilience, and positive development among Latino youth. *Handbook of U.S. Latino psychology: Developmental and community-based perspectives*, p. 213–233. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kuperminc, G., Jurkovic, G., & Casey, S. (2009). Relation of filial responsibility to the personal and social adjustment of Latino adolescents from immigrant families. *Journal of Family Psychology*, *23*(1), 14–22. <https://doi.org/10.1037/a0014064>
- Lauwers, H. & Van Gils, J. (2004). “Het zal nooit meer worden zoals vroeger”. Belevingsonderzoek bij broers en zussen van jonge verkeersslachtoffers: een verkennende studie. Meise: Onderzoekscentrum Kind en Samenleving.

- Lee, R., Jung, K., Su, J., Tran, A., & Bahrassa, N. (2009). The family life and adjustment of Hmong American sons and daughters. *Sex Roles, 60*(7), 549–558.
- Love, J. & Buriel, R. (2007). Language brokering, autonomy, parent-child bonding, biculturalism, and depression: A study of Mexican American adolescents from immigrant families. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences, 29*, 472-491. <http://dx.doi.org/10.1177/0739986307307229>
- Lucassen, P.L., & Hartman, T.C. (2007). *Kwalitatief onderzoek: Praktische methoden voor de medische praktijk*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Lustig, S. L., Kia-Keating, M., Knight, M. W., Geltman, P., Ellis, H., Kinzie, J.D., Keane, T., & Saxe, G. N. (2004). Review of child and adolescent refugee mental health. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 43*, 24-36.
- Maso, I., & Smaling, A. (2004). *Kwalitatief onderzoek: Praktijk en theorie*. Amsterdam: Uitgeverij Boom
- McMichael, C., Gifford, S.M. & Correa-Velez, I. (2011) Negotiating family, navigating resettlement: family connectedness amongst resettled youth with refugee backgrounds living in Melbourne, Australia. *Journal of Youth Studies, 14*(2), 179-195, DOI: 10.1080/13676261.2010.506529
- Miles, M. & Huberman, M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. London: Sage.
- Myria. (2018). *Migratie in België*. https://www.myria.be/files/Hoofdstuk_2.pdf
- Naderifar, M., Goli, H., & Ghaljaie, F. (2017). Snowball Sampling: A Purposeful Method of Sampling in Qualitative Research. *Strides in Development of Medical Education, 14*(3), 1–7. <https://doi.org/10.5812/sdme.67670>
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. California: Sage Publications
- Pissens, L., Siongers, J., Lievens, J., Bradt, L., & Derluyn, I. (2019, oktober). *Vrije tijd van jongeren in migratie*. Departement Jeugd, Cultuur en Media. <https://biblio.ugent.be/publication/8631494/file/8631505.pdf>

- Ponizovsky, Y., Kurman, J., & Roer-Strier, D. (2012). When role reversal and brokering meet: Filial responsibility among young immigrants to Israel from the former Soviet Union. *Journal of Family Psychology, 26*(6), 987–997. <https://doi.org/10.1037/a0029913>
- Ponizovsky, Y., Kurman, J. & Roer-Strier, D. (2015). Adjustment Enhancer or Moderator? The Role of Resilience in Postmigration Filial Responsibility. *Journal of Family Psychology, 29*(3), 438-446. doi:10.1037/fam0000080.
- Refugee Trauma & Resilience Center Boston Children's Hospital. (z.d.). Cultural brokering [Powerpoint]. Geraadpleegd van https://iod.unh.edu/sites/default/files/cultural_brokering_training_nh_5.31.18.pdf
- Renzaho, A., Dhingra, N., & Georgeou, N. (2017). Youth as contested sites of culture: The intergenerational acculturation gap amongst new migrant communities—Parental and young adult perspectives. *PLoS One, 12*(2). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0170700>
- Reulink, N. , Lindeman, L. (2005). *Dictaat kwalitatief onderzoek*. College. Geraadpleegd op 24 mei 2020 , op [http://www.cs.ru.nl/~tomh/onderwijs/om2%20\(2005\)/om2_files/syllabus/kwalitatief.pdf](http://www.cs.ru.nl/~tomh/onderwijs/om2%20(2005)/om2_files/syllabus/kwalitatief.pdf)
- Roopnarine, J. L., Krishnakumar, A., & Xu, Y. (2009). Beliefs about mothers' and fathers' roles and the division of childcare and household labour in Indo-Caribbean immigrants with young children. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology, 15*(2), 173–182.
- Roubeni, S., De Haene, L., Keatley, E., Shah, N., & Rasmussen, A. (2015). "If We Can't Do It, Our Children Will Do It One Day". *American Educational Research Journal, 52*(2), 275–305. <https://doi.org/10.3102/0002831215574576>
- Rubin, H.J., & Rubin, U.S. (1995). *Qualitative interviewing: The art of hearing data*. Thousand Oaks, CA: Sage
- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2004). *Methoden en technieken van onderzoek*. Amsterdam: Pearson Education Benelux.

- Segers, L., Van Praet, E., & De Wilde, J. (2015). Superdiversity in multilingual service encounters: the development of a web app for communication with immigrant mothers. *Multilingual perspectives on professional discourse in Europe, Abstracts*.
- Stockmans, P. (2017, 17 maart). 16.000 euro. Dat is wat smokkelaars tegenwoordig aan een vluchtelingengezin vragen. *MO**. <https://www.mo.be/reportage/16000-euro-dat-wat-smokkelaars-tegenwoordig-aan-een-vluchtelingengezin-vragen>
- Suarez-Orozco, C., & Suarez-Orozco, M. (1995). *Transformations: Immigration, family life and achievement motivation among Latino adolescents*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Suarez-Orozco, C., Todorova, I. L., & Louie, J. (2002). Making up for lost time: The experience of separation and reunification among immigrant families. *Family Process, 41*, 625-643.
- Ungar, M., Theron, L., & Didkowsky, N. (2011). Adolescents' Precocious and Developmentally Appropriate Contributions to Their Families' Well-Being and Resilience in Five Countries. *Family Relations, 60*(2), 231–246. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2010.00645.x>
- Unia. (2020, 12 juni). *Praktijktests zijn nodig tegen discriminatie*. Unia. <https://www.unia.be/nl/artikels/praktijktests-zijn-nodig-tegen-discriminatie>
- Tilghman-Osborne, E. M., Bámaca-Colbert, M., Witherspoon, D., Wadsworth, M. E., & Hecht, M. L. (2015). Longitudinal Associations of Language Brokering and Parent Adolescent Closeness in Immigrant Latino Families. *The Journal of Early Adolescence, 36*(3), 319–347. <https://doi.org/10.1177/0272431614566944>
- Titzmann, P. F. (2011). Growing Up Too Soon? Parentification Among Immigrant and Native Adolescents in Germany. *Journal of Youth and Adolescence, 41*(7), 880–893. <https://doi.org/10.1007/s10964-011-9711-1>
- Van Essen, J., Bala, J., De Boer, O., Mooren, T., & De Wolf, A. (2007, mei). *Leven na de vlucht: Systeembehandeling bij getraumatiseerde asielzoekers- en vluchteling gezinnen*. Stichting Centrum '45.

https://psychotraumanet.org/sites/default/files/documents/Systeemprojecteindverslag_%20tekst.pdf

Van Hove, G. (2014). *Qualitative research for educational sciences* (Second edition). Pearson.

Van Hove, G., & Claes, L. (Eds.) (2011). *Qualitative Research and Educational Sciences: A Reader about Useful Strategies and Tools*. Harlow: Pearson Custom Publishing.

Van Loon, L., Van de Ven, M., Van Doesum, K., Hosman, C., & Witteman, C. (2015). Parentification, Stress, and Problem Behavior of Adolescents who have a Parent with Mental Health Problems. *Family Process*, 56(1), 141–153. <https://doi.org/10.1111/famp.12165>

Van Parys, H. (2013). Onderzoek naar parentificatie: context, constituerende factoren en consequenties. *Systeemtherapie*, 25(1), 24-36.

Vercruyssen, E. (2020, 23 december). *Nieuw betalend inburgeringstraject goedgekeurd*. Open Vld. <https://www2.openvld.be/nieuw-betalend-inburgeringstraject-goedgekeurd/>

Verhaeghe, F. (2019). *'We feel at home, but we do not feel welcome': integration processes in a multi- and intergenerational perspective*. Ghent University. Faculty of Psychology and Educational Sciences, Ghent, Belgium.

Verschelden, Griet. (2002). *Opvattingen over "welzijn" en "begeleiding": een sociaal-(ped)agogische analyse van leerlingenbegeleiding als exemplarisch thema in het jeugdbeleid*. Gent: Academia Press.

Walsh, S., Shulman, S., Bar-On, Z., & Tsur, A. (2006). The role of parentification and family climate in adaptation among immigrant adolescents in Israel. *Journal of Research on Adolescence*, 16(2), 321-350. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2006.00134.x>

Weisskirch, R. & Alva, S. (2002). Language Brokering and the Acculturation of Latino Children. *Hispanic Journal of Behavioral*, 24. 369-378. 10.1177/0739986302024003007.

Bijlagen

Bijlage 1: Interviewleidraad

SOCIO-DEMOGRAFISCHE GEGEVENS

Leeftijd

Aantal jaren in België

Land van afkomst

Reden migratie (indien participant meer wil vertellen)

Huidige situatie (student, werkend...)

Gezinssituatie

- Stamboom maken ter verduidelijking (eigen voorbeeld tonen)
- Aandacht voor geboorterang + geslacht + broers/zussen

DEEL 1: ROLLEN

1. Taalmakelaar

- Vertalen – binnenshuis – buitenshuis – voor ouders – welke gelegenheden
- Positief? Negatief? Afhankelijk van leeftijd? Andere siblings ook? Gevolgen op school, gevolgen binnen gezin, vrije tijd? Waardering?

2. Culturele bruggenbouwer

- België uitleggen, meenemen naar festiviteiten, dichter brengen bij cultuur, waarden normen overbrengen, gebruiken verklaren?

3. Financiële ondersteuner

- Studentenjob? Bijdragen aan het gezinsinkomen?

4. Surrogaatouder en verzorger van siblings

- Babysitten op broers/zussen – verzorgen – begeleiden
- Aandacht voor invloed geboorterang + geslacht

5. Emotionele ondersteuner

- Troosten, perspectief bieden, advies, steun...
- Éénoudergezin
- Aandacht voor invloed geboorterang + geslacht

6. Bemiddelaar in familieconflicten

- Bij ruzies (neutrale houding of kant kiezen) wanneer ingrijpen? Wanneer niet?
- Oudste zoon?

7. Overdrager van cultureel erfgoed

- Extra druk om tradities in stand te houden
- Taal blijven gebruiken
- Aandacht voor invloed geboorterang

8. Rolmodel

- Goed gedrag stellen op school/werk/algemeen als voorbeeld voor siblings
- Aandacht voor invloed geboorterang

DEEL 2: BELEVING

- Vind je het rechtvaardig dat jij deze rollen opneemt? – in welke mate vind je het rechtvaardig – op welke momenten dan wel/niet
- Zorgen deze soms voor problemen? (gevolgen op school, vrije tijd, relaties) of voor stress, boosheid, frustratie? (negatieve gevoelens)
- Denk je dat het ook positief kan zijn dat je deze rollen opneemt? (positieve gevoelens)
 - o Korte termijn – lange termijn bv. oefenkans Nederlands, zelfstandigheid
- Voel je meer verantwoordelijkheid of minder sinds de migratie? Ligt er (te) veel druk op jou? (mentaal welzijn)
- Is er een betere of minder goede band met je ouders / broers / zussen nu?

Bijlage 2: Informed consent

Ik, ondergetekende, verklaar hierbij dat ik, als participant aan een onderzoek aan de Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek onder leiding van Emily Debaes van de Universiteit Gent,

- (1) de uitleg over de aard van de vragen en de taken die tijdens dit onderzoek zullen worden aangeboden, heb gekregen en dat mij de mogelijkheid werd geboden om bijkomende informatie te verkrijgen;
- (2) totaal uit vrije wil deelneem aan het wetenschappelijk onderzoek;
- (3) de toestemming geef aan de onderzoekers om mijn resultaten op vertrouwelijke wijze te bewaren en te verwerken en anoniem te rapporteren;
- (4) op de hoogte ben van de mogelijkheid om mijn deelname aan het onderzoek op ieder moment stop te zetten en dit zonder opgave van reden;
- (5) weet dat niet deelnemen of mijn deelname aan het onderzoek stopzetten op geen enkele manier negatieve gevolgen heeft voor mij (er worden geen punten afgetrokken, maar ook niet verdiend)
- (6) weet dat ik op aanvraag een samenvatting van de onderzoeksbevindingen kan krijgen nadat de studie is afgerond en de resultaten bekend zijn;
- (7) geef toestemming dat mijn data gebruikt wordt voor verder analyse door andere onderzoekers na volledige anonimisering;
- (8) weet dat UGent de verantwoordelijke eenheid is m.b.t. persoonsgegevens verzameld tijdens het onderzoek. Ik weet dat de data protection officer me meer informatie kan verschaffen over de bescherming van mijn persoonlijke informatie. Contact: Hanne Elsen (privacy@ugent.be).

Gelezen en goedgekeurd op (datum),

Handtekening van de participant

Naam van de verantwoordelijke onderzoeker: Emily Debaes

Onderzoek met jongeren met een migratieachtergrond

WAT?

Voor mijn masterproefonderzoek ben ik op zoek naar jongeren die samen met andere jongeren willen praten over zichzelf en hun gezin

VOOR WIE?

Jongeren tussen 16 en 30 jaar die gevlucht zijn uit een ander land en bij hun ouder(s) of familie wonen of gewoond hebben

WAAROM?

Om meer inzicht te krijgen in jouw leven en jouw gevoelens, zodat mensen jouw situatie beter begrijpen

WANNEER?

November, december, januari.

Datum samen te bepalen.

Stuur me een berichtje voor meer info!

 emily.debaes@ugent.be